فرێدریک ئینگڵس

پرەنسیبەکانی کۆمۆنیزم

وەرگێرانی نزار عەبدوڵا

پڕەنسیبەکانی کۆمۆنیزم

فرێدریک ئینگڵس

وەرگێرانی نزار عەبدوڵا

ساڵی ٢٠٠٦ وەرگێردراوە و بلاوکراوەتەوە
بە تیراژی ٢٥٠ دانە

پێشەکی پرەنسیبەکانی کۆمۆنیزم

نامیلکەی "پرەنسیبەکانی کۆمۆنیزم" کەئەنگلس لەنێوان ٢١ تشرینی یەکەم‌و تشرینی دووەمی ١٨٤٧ دا نووسیویەتی، یەکێك لەبەڵگەنامە گرنگەکانی سۆسیالیزمی زانستیەو لەکاتی خۆیدا رۆڵێکی کاریگەری گێڕا لەداڕشتنی بنچینەی زانستی بزووتنەوەی کۆمۆنیستی‌و رێگای خۆشکرد بۆ سەرهەڵدان‌و نوسینی "مانیفێستی کۆمۆنیست"، ئەو پەرتوکەی تاکو ئەمڕۆش بەگرنگترین بەڵگەنامەی کۆمۆنیزمی زانستی دەژمێردرێت.

لەئەوروپا بەدرێژایی ساڵی ١٨٤٧ گفتوگۆو مشت‌ومڕێکی سیاسی‌و تیۆری گرنگ سەبارەت بە بەرنامەی حزبی یەکەمین رێکخراوی کۆمۆنیستی لەمێژوودا واتە "یەکێتی کۆمۆنیستەکان" لەئارادابوو، لەنێو ئەم جەدەلە گەرم‌وگوڕەدا ئەنگلس "پرەنسیبەکانی کۆمۆنیزم"ی نوسی‌و بەیاوەری مارکس زۆر بەلێبڕاوی لەبوارە جۆراوجۆرەکاندا خەباتیان کرد بۆ ئەوەی "یەکێتی کۆمۆنیستەکان" وەکو بەرنامەی خۆی قبوڵی بکات‌و لەئەڵمانیاو لەسەرتاسەری ئەوروپادا بانگەشەی بۆ بکات.

بۆ تیشك خستنە سەر ئەم خەباتەو چۆنێتی نوسینی "پرەنسیبەکانی کۆمۆنیزم"و ئەو رۆڵەی گێڕای لەسەرهەڵدانی "مانیفێستی کۆمۆنیست"دا ئەم پێشەکیە کورتە بەسەر چەند تەوەرەیەکدا دابەش دەکەم:

سەرهەڵدانی بزووتنەوەی کۆمۆنیستی

لەدایکبوونی بزووتنەوەی کۆمۆنیستی پەیوەندیەکی دانەبڕاوی هەیە بەرژێمی سەرمایەداری‌و سەرهەڵدانی چینی کرێکاری جیهانیەوە واتە "پرۆلیتاریا".

بەشێك لەچینی کرێکارو هەروەها هەندێك لەلایەنگرانی بەرژوەندی‌و ئاواتەکانی ئەو چینە لەخەبات‌و ناڕەزایەتیە سیاسی‌و ئابووریەکانیاندا هۆشیارببوونەوە بەوەی کەسەرچاوەی مەینەتی‌و کوێرەوەری چینی کرێکارو ئازارەکانی زۆرینەی کۆمەڵگای سەرمایەداری نیزامی کۆیلەتی کاری بەکرێ‌و خاوەندارێتی چینی سەرمایەدارو چینە داراکانە بۆ هۆیەکانی بەرهەمهێنان‌و گواستنەوە لەکۆمەڵگای هاوچەرخدا، هەر لەبەرئەوە لەو باوەڕەدا بوون کەخەبات بۆ نەهێشتنی نیزامی کاری بەکرێ‌و نەهێشتنی ملکایەتی تایبەتی‌و قبووڵکردنی هاوبەشێتی‌و (ئەمە دەربڕینێکی کرچ‌و کاڵ بوو لەکۆمۆنیزم لەو سەردەمەدا)کۆتایهێنان بەدابەشبوونی کۆمەڵگا بەسەر چینە کۆمەڵایەتیە چەوسێنەرو چەوساوەکانداو پەرەدان بەیەکسانی‌و دادپەروەری تاکە رێگای رزگاری‌و ئازادی چینی کرێکاری جیهانی‌و گشت مرۆڤایەتیە.

لەساڵی (١٨٣٠)ەوەو دوای سەرهەڵدانی یەکەمین شۆڕشی پیشەسازی‌و دامەزراندن‌و پەرەسەندنی

پیشەسازی قورس‌و بەریبنوونەوەی، ئەو بیروبۆچوونە كۆمۆنیستیانە – هەرچەندە كامڵ‌و پێگەیشتوو نەبوون- زیاتر پەرەیان سەندو بەشێكی بەرچاوی كرێكاران‌و رابەرانی سیاسی چینی كرێكارو توێژە سیاسیە رۆشنبیرەكان كەلەژێر كاریگەری خەبات‌و تێكۆشانی چینی كرێكاردا بوون روویان تێدەكردو پرۆپاگەندەیان بۆ دەكرد، ئەو جولانەوانە بوونە هۆی سەرهەڵدانی بزووتنەوەیەكی سیاسی نوێ كەدواتر خۆی بە "بزووتنەوەی كۆمۆنیستی" ناوزەدكرد.

بەلام خۆجیاكردنەوەی سیاسی‌و فكری بزووتنەوەی كۆمۆنیستی لەبزووتنەوەو رەوتە سیاسیەكانی دیكە وەكو "سۆشیالیستە خەیالیەكان" وەیان "سۆشیالیستە راستەقینەكان" و سۆشیالیزمی ووردە بۆرژواكان‌و ئەوانی ترو سەرەنجام بەدەستهێنانی سیماو خەسڵەتی سیاسی‌و كۆمەلایەتی‌و تیۆری تایبەت بەخۆی بەپرۆسەیەكدا تێپەربوو كەتاكو ناوەراستی دەیەی چلەكانی خایاند.

ئەم خۆجیاكردنەوەیە پێویستی بەخەبات‌و تێكۆشانێكی سەخت‌و درێژخایەن بوو، زۆرێك لەكۆمۆنیستەكان بەشداریان تێداكردو لەم رێگایەدا قوربانیان دا، ماركس‌و ئەنگلس كەوتنە ژێر كاریگەری ئەم هەوڵ‌و تێكۆشانە سیاسی‌و فكریەوەو بەرێزەوە ئەم بیروبۆچوون‌و هەولانەیان بەرزنرخاند، لەمبارەیەوە ئەنگلس لە ووتاری "دەربارەی مێژووی یەكێتی كۆمۆنیستەكان" كاتێك باسی رۆڵی هەریەك لە كارل شابرو جوزیف مول‌و هنریخ باور دەكات دەڵێت " لەشاری لەندەن لەساڵی ١٨٤٣دا بەم سێكەسە ئاشنابووم، بۆ یەكەمجار بوو كەسانێك لەپرۆلیتارە شۆرشگێرەكان بناسم، هەرچەندە بیروبۆچوونەكانمان لەهەندێك رووەوە لەگەڵ یەكتر جیاواز بوو – چونكە من ئەوكات باوەرم نەبوو بە كۆمۆنیزمە بەرابەریخوازو تەنگەبەرو نارێكەكەیان لەباری فەلسەفیەوەو قبوولم نەبوو _ بەلام هەرگیز ئەو كاریگەریەم بیرناچێتەوە كەئەو سێ پیاوە بەسەر منەوە بەجێیان هێشت ئەویش لەكاتێكدا كەمن تازە دەمویست ببم بەپیاوێك" [١].

بەلام ئەوەی كەماركس‌و ئەنگلسی لەرابەرانی كۆمۆنیستی دیكە جیادەكردەوە ئەوەبوو كەئەوان بەرۆشنی ریشەی مادی‌و بابەتیانەی سەرهەڵدانی بزووتنەوەی كۆمۆنیستیان وەكو بزووتنەوەیەكی دانەبراو لەسیستمی سەرمایەداری دەستنیشان دەكردو بەجددی هەوڵیان دەدا تیۆرێكی بۆ دابرێژن كەرەنگدانەوەی بزووتنەوەی كۆمۆنیستی بێ‌و مەرجەكانی رزگاری چینی كرێكار روونبكاتەوە. لەووتاری "كۆمۆنیستەكان‌و كارل هاینتسن" كاتێك ئەنگلس لەتشرینی یەكەمی ساڵی ١٨٤٧ دا وەلامی "هاینتسن" دەداتەوە دەنوسێت " بەرێز هاینتسن واتێگەیشتووە كۆمۆنیزم باوەرێكی دۆگمەو لەكۆمەڵێك پرەنسیبی تیۆری دیاریكراو پێكهاتووە كەدەكرێت زۆر دەرئەنجامی تری لێوە هەڵهێنجین، بەلام بەرێز هاینتسن بەهەڵەدا چووە، كۆمۆنیزم باوەرێكی دۆگم‌و بەستوو نیە بەڵكو

بزووتنەوەیەکە، لەواقعیەتەکانەوە کەوتۆتە ڕێ نەك لەپرەنسیبە گشتیەکانەوە، کۆمۆنیستەکان پشتیان بەم فەلسەفە یان ئەوی تر نەبەستووە بەڵکو هەموو مێژووی تائێستایان بەتایبەت دەرئەنجامە مێژووییە هاوچەرخەکانی وولاتانی شارستانیان کردووە بەبنەمای خۆیان. کۆمۆنیزم لەپیشەسازی گەورەو پاشکۆکانیو لەدروستبوونی بازاڕی جیهانیو رقەبەری هەوساربچڕاو و قەیرانە بازرگانیە یەك لەدوای یەكو توندوتیژەکانەوە تادەگات بەقەیرانی سەرتاسەری لەگشت بازاڕی جیهانیدا سەریهەڵداوە، ئەم بزووتنەوەیە دەرئەنجامی دروستبوونی پرۆلیتاریاو کۆمابوونی سەرمایەیە، کەبەدەوری خۆی ململانێی چینایەتی لەنێوان پرۆلیتاریاو بۆرژوازیدا دێنێتەکایەوە، بەو پێیە ئەگەر کۆمۆنیزم تیۆریەك بێت ئەوە دەربڕینو رەنگدانەوەی جێگاو شوێنی پرۆلیتاریایە لەم کێشمەکێشە چینایەتیەداو پوختەیەکی تیۆرییە لەهەلومەرجەکانی رزگاری پرۆلیتاریا"[٢٢].

هەر بەپێی ئەم رێبازە تیۆریەو ئەم تێڕوانینە بۆ بزووتنەوەی کۆمۆنیستی، مارکسو ئەنگلس دواتر لە"مانیفێستی کۆمۆنیست"دا رادەگەیەنن کە "دەربڕینە تیۆریەکانی کۆمۆنیستەکان بێگومان بیروبۆچوونو پرەنسیبێك نین کەئەم پیاوچاك یان ئەوی تر لەدنیادا دایهێنابێت، بەڵکو رەنگدانەوەیەکی گشتی هەلومەرجی راستەقینەی کێشمەکێشێکی چینایەتی بابەتیە کە وەك بزووتنەوەیەکی مێژوویی لەپێش چاوی هەمووانە"[٢٣]

رێکخراوە کۆمۆنیستەکانو حزبی کۆمۆنیست

هاوکات لەگەڵ سەرهەڵدانی نەقابەو سەندیکا کرێکاریو کۆمەڵە جۆراوجۆرەکاندا زۆر رێکخراو و حزبی سیاسی تر سەریانهەڵدا کەرابەرانی کرێکاریو هەڵسووڕانی سەندیکاکان بەشداریان تێدادەکرد، هەروەها بزووتنەوەی سیاسی چینی کرێکار بەجۆرێك گەشەی کرد کەچووە قۆناغی رووبەڕووبوونەوە لەگەڵ چینە داراو دەسەلاتدارەکانداو داوای دەکرد چینی کرێکار بەشێوەیەکی راستەوخۆ لەبەڕێوەبردنی سیاسی کۆمەڵگاداو لەدیاریکردنی شێوەو ناوەڕۆکی دەسەلاتی سیاسیدا رۆڵی هەبێت، بۆ نموونە لەئنگلتەرەدا بزوتنەوەی چارتیستەکانی کرێکارانی ئنگلتەرە سەریهەڵداو چینی کرێکاری ئەو وولاتە بەگشتی پشتیوانی لێکرد، هەروەها بەشێك لەکرێکارانی کۆچکردووی ئەڵمانیا کەلەفەرەنساو ئنگلتەرەو وولاتانی تری ئەوروپا نیشتەجێبوون هەستابوون بەدروستکردنی "یەکێتی دادخوازان" کەرێکخراوێك بوو خوازیاری بەدیهێنانی دادپەروەری کۆمەلایەتی بوو وەهەندێك دروشمی سیاسی لەچشنی "هەموو خەڵك برای یەکن" بەرزدەکردەوە، بەزۆری لەدەوری بەرنامەی سیاسی خەیاڵیو کۆمۆنیستی کرچوکاڵ کۆبببوونەوە لەچەشنی پڕۆژەکەی کارل شابەر _ کەیەکێك لەرابەرە کرێکاریە ناسراوەکان بوو_ دەربارەی ملکایەتی گشتی

وەیان بیروبۆچوونەكانی كۆمۆنیستی خەیاڵی ئەڵمانی "وایتلینگ" (مرۆڤایەتی چیەو دەبێ چۆن بێ؟)

لەپەنا ئەم رێكخراوە سیاسیانەدا كەزۆربەیان نهێنیكار بوون زۆر رێكخراوەی كرێكاریو جەماوەریو یەكێتی رۆشنبیری پێكهاتن كەئامانجیان رابەرایەتیكردنی خەباتو تێكۆشانی كرێكاران بوون بۆ داخوازیەكانو چاكسازی ئابووری لەژیانیانداو وەیان هۆشیاركردنەوەیان بەبەرژەوەندیەكانو چۆنێتی خەبات بۆ بەدیهێنانی خواستو دواكاریەكانیان.

هەردوو ئەم بەشە (واتە رێكخراوە سیاسیو جەماوەریەكانی چینی كرێكار) رۆڵی سەرەكیان هەبوو لەبردنەسەری ئاستی هۆشیاری سیاسیو فكری كرێكارانو رابەرانی كرێكاریو زەمینەی خۆشكرد بۆ زیاتر رووهێنان بەرەو بیربۆچوونە ئازادیخوازانەكانی كۆمۆنیزمی زانستیو دووركەوتنەوەی زیاتر لەتیۆریە ناكرێكاریەكانو ئاشنابوونی قووڵتر بەهەلومەرجی رزگاریان لەچنگ نیزامی چەوسێنەرانەی سەرمایەداری.

بەڵام دیارە ئەو پرۆسەیە ژانێكی راستەقینەبوو بۆ چینی كرێكار، هەر خودی پرۆسەی دروستكردنی رێكخراوێكی سیاسی كۆمۆنیستیو پەرەسەندنی بۆ پارتێكی كۆمۆنیست پێویستی بەخەباتێكی چڕوپڕی رابەرانی كۆمۆنیست هەبوو لەپێش هەمووشیانەوە كارل ماركسو فریدریك ئەنگلسو ویلهلم ولفو كارل شابەرو جوزیف مولو هنریش باور كارل بفندر زۆر لەرابەرانی تر.

تا ساڵی (١٨٤٧) هێشتا كۆمۆنیستەكان لەژێر چەتری یەك رێكخراوی سیاسیو حزبیدا كە ناوی "كۆمۆنیست"ی لەخۆی نابێتو خاوەنی جیهانبینی سیاسیو بەرنامەییو تاكتیكی تایبەت بەخۆی بێت لەئارادانەبوو. بۆ دروستبوونی وەها رێكخراوێك پێویست بوو لانی كەم یەكێتیەك لەبیروبۆچوونو كارەكاندا بەدی بێتو پشت بەكۆمەڵێك یاساو رێسای رێكخراوەیی سەرەكی ببەستێ تابتوانێت ریزەكانی كۆمۆنیستەكان لەچوارچێوەی یەك رێكخراودا یەكبخات.

بۆ بەئەنجام گەیاندنی ئەو ئەركە مەزنانە كۆمۆنیستەكان بەلێبڕاویەكی زۆرەوە خەباتیان كرد بۆ گۆڕینی "یەكێتی دادخوازان" بۆ ڕیكخراوێكی كۆمۆنیستی بەگۆشتو پێستی خۆیەوە، ئەو یەكێتیەی كە بەرە بەرە لەبیروبۆچوونەكانی كۆمۆنیزمی زانستی نزیك دەبۆوەو رابەرەكانی بەهۆشیاریەكی چینایەتی زۆرەوە لەمەرجەكانی رزگاری چینی كرێكار تێدەگەیشتن (لەوانەش پێویستی دروستكردنی پارتێكی پرۆلیتاری شۆڕشگێڕ وەكو یەكێك لەمەرجە سەرەكیەكانی ئازادیو رزگاری). لەلایەكی ترەوە هەلومەرجی خەبات بۆ بەدیهێنانی ئەو ئامانجە وایدەخواست كەریزەكانی كۆمۆنیستەكان یەكبخرێتو هەرچی زیاتر رابەرانی كرێكاری هۆشیار بەئامانجو بەرژەوەندیە سیاسیەكانیان بەرەو كۆمۆنیزم رابكێشرێن.

بەردی بناغەی ئەم بینا ڕێکخراوەییو حزبیە گرنگە "کۆمیتەی نامەگۆڕینەوەی کۆمۆنیستی" دایڕشت، ئەو کۆمیتەیەی بۆ یەکەمجار مارکسو ئەنگلس لەبروکسل لەشوباتی ساڵی ١٨٤٦دا پێکیان هێنا. مارکس لەنامەیەکدا بۆ برۆدۆن لە٥ ئایاری (١٨٤٨)دا بەم جۆرە ئامانجی ئەم کۆمیتەیە ڕووندەکاتەوە " بەهاوکاری دوو هاوڕێی ترم واتە فریدریك ئەنگلسو فیلیب جیغو کەهەردووکیان لەبروکسلن، نامەگۆڕینەوەیەکی بەردەوامم لەگەڵ کۆمۆنیستو سۆشیالیستەکانی ئەڵمانیادا ڕێکخستووە، ئامانج لەم کارە ئەوەیە کەگرنگی بدات مەسەلە زانستیەکانو بەووردی چاودێری نووسینەکانو پڕوپاگەندەی سۆشیالیستی بکات کە لەئەڵمانیادا ئەنجام دەدرێت، بەلام دیارە ئامانجی سەرەکی ئەم نامەگۆڕینەوەیە دروستکردنی پەیوەندی بەردەوامە لەنێوان سۆشیالیستەکانی ئەڵمانیاو سۆشیالیستەکانی فەرەنساو بەریتانیادا، وەئاگاداری بیانیەکانە لەرەوتی ئاڵوگۆڕەکانی بزووتنەوەی سۆشیالیستی ئەڵمانیا، وەئاگاداری ئەڵمانیەکانە لەبەرەوپێشچوونەکانی سۆشیالیزم لەفەرەنساو بەریتانیا، بەمجۆرە ناکۆکیەکان زیاتر ئاشکرا دەبنو بیروڕاکان ئاڵوگۆڕدەکرێنو رەخنەی بنیاتنەرانەش ئاراستەی خۆی وەردەگرێت، بزووتنەوە کۆمەلایەتیەکە لەڕووی ئەدەبیەوە بۆ رزگاربوون لەسنورە میللیەکان ئەم هەنگاوەی هەلگرتووە، بێگومان زۆر گرنگیشە لەکاتی کارکردندا هەریەك لەئێمە ئاگاداری رەوتی رووداوەکانی وولاتانی تر بین وەکو چۆن ئاگادارین لەوولاتی خۆماندا"[٤]

بەلام دوای ئەوەی مارکسو ئەنگلس لەگەڵ رابەرانی "یەکێتی دادخوازان"دا لە لەندەن لەئایاری ساڵی ١٨٤٦دا کۆبوونەوە پێشنیاریان کرد ئەوانیش لای خۆیانەوە "کۆمیتەی نامەگۆڕینەوەی کۆمۆنیستی" لە لەندەنو باقی وولاتانی تر پێکبهێنن. رابەرانی یەکێتیەکە (واتە هنریش باور، جوزیف مول، کارل شابر) پێشنیارەکەیان قبوڵکردو بەم جۆرە ئەم کۆمیتانە لە لەندەنو زۆربەی وولاتانی تری ئەوروپا پێکهاتن..

بەکردەوە دەرکەوت ئەم پڕۆژەیە ئەزمونێکی سەرکەوتوو بوو، وە ئەو ئامانجەی مارکس لەنامەکەی سەرەوەدا باسی کردبوو بەدیهات، چونکە ئەو کۆمیتەیە رۆڵێکی سەرەکی گێڕا لەبلاوکردنەوەی پڕوپاگەندەی کۆمۆنیستیو بەهێزکردنی کاری هاوبەشو بەدیهێنانی هاوبیریو توندوتۆڵکردنەوەی ریزە شلو خاوەکانی بزووتنەوەی کۆمۆنیستی ئەنتەرناسیونالیستیو کارکردن بەپێی بنەماو ئصولو دیسپلینی ریکخراوەیی رۆشنو چالاكو دیاریکراو.

لەمیانەی ئەم چالاکیانەدا ئەندامانو رابەرانی "یەکێتی دادخوازان" داوایان لەمارکسو ئەنگلس کرد تاکو ببن بەئەندام لەیەکێتیەکەدا، بۆیە جۆزیف مول یەکێك لەرابەرەکانی ئەو ڕێکخراوە لەساڵی ١٨٤٧دا چوو بۆ لای مارکس لەبرۆکسلو ئەو پێشنیازەی خستە بەردەمیو پێی راگەیاند

کەرابەرانی یەکێتیەکە بەشێوەیەکی گشتی باوەڕیان بەبیروبۆچوونەکانیان هەیەو داوایان لێدەکەن پەیوەست بن بەڕیزەکانیەوە، ئەوەبوو مارکس‌و ئەنگلس ئەو داوایەیان قبوڵ کرد[5]، بەڵام هاوکات دەستیانکرد بەخەباتێکی حزبی لێبڕاو لەریزەکانی ئەو رێکخراوەدا بۆ کۆکردنەوەی کۆمۆنیستەکان‌و هێزە شۆڕشگێڕە کۆمۆنیستە چالاکەکان لەدەوری یەك بەرنامەی کۆمۆنیستی یەکگرتوو، وەلەسەر بناغەی پرەنسیبی رێکخراوەیی‌و حزبی کاراو چالاك. بۆیە پێشنیاریان کرد "یەکێتی کۆمۆنیستەکان" یەکەمین کۆنگرەی خۆی ببەستێت بە بەشداری نوێنەرانی رێکخراوە جۆربەجۆرەکانی کەلەئەوروپادا بەشێوەیەکی بەربلاو لەئارادابوون.

پاش ئەوەی کەرابەرانی یەکێتیەکە لەسەر بەستنی کۆنگرەی یەکەم رازی بوون، مارکس‌و ئەنگلس خۆیان بۆ ئەم کۆنگرەیە ئامادەکرد، ئەنگلس لەزۆربەی کۆبوونەوە حزبیەکاندا لەگەڵ ئەندامانی یەکێتیەکەدا لەباریس‌و لەندەن‌و شوێنەکانی تر پێی دادەگرت لەسەر پێویستی داڕشتنی بەرنامەیەکی حزبی کەپوختەیەکی تیۆری مەرجەکانی رزگاری چینی کرێکار لەسیستەمی سەرمایەداری لەخۆبگرێت، وەخۆی چالاکانە لەم کارەدا بەشداری کردو پڕۆژەی بەرنامەیەکی نوسی‌و ئامادەیکرد کەئەوکات بە "پڕۆژەی قبووڵکردنی باوەڕی کۆمۆنیستی" ناوزەدکرا، هەرچەند لەسەروبەندی بەستنی کۆنگرەی یەکەمی یەکێتیەکەدا کە لەبەرواری ٢-٩ حزەیرانی ساڵی ١٨٤٧دا لەشاری لەندەن بەسترا ئاڵوگۆڕی زۆر لەم پڕۆژەیەدا کرا بەڵام هەرچۆنێك بێت کۆنگرە ئەو بەڵگەنامەیەی کرد بەبناغەیەك بۆ گفتوگۆ لەبارەی بەرنامەوە.

هەروەها مارکس‌و ئەنگلس پێشنیاریان کرد رێکخراوەکە ناوی خۆی بگۆڕێت بۆ "یەکێتی کۆمۆنیستەکان"و دروشمی کرێکاری‌و ئەنتەرناسیونالیستی "کرێکاران جیهان یەکگرن" بەرزبکاتەوە لەبری دروشمی "هەموو خەڵك برای یەکن"، کۆنگرەی یەکەم ئەم پێشنیازەی پەسەندکردو لەبەیاننامەیەکی خۆیدا بەناوی "راگەیاندنی کۆنگرەی یەکەمی یەکێتی کۆمۆنیستەکان" رایگەیاند: "پێشنیاری گۆڕینی ناوی یەکێتی دادخوازان بۆ یەکێتی کۆمۆنیستەکان پەسەندکرا"، "زۆرن ئەوانەی بەپێی چەمك‌و تێگەیشتنی خۆیان خوازیاری دادپەروەرین بەڵام خۆیان کۆمۆنیست نین، ئێمە بەوە جیاناکرێینەوە لەوانی تر بەوەی کەدادپەروەریمان دەوێت، چونکە هەموو کەسێك دەتوانێت ئەم ئیدعایە بکات، بەڵکو کۆمۆنیست بوونی ئێمە لەوەدایە کەهێرش دەکەینە سەر مڵکایەتی تایبەتی‌و سیستمی کۆمەڵایەتی باو، بۆیە خۆمان بەکۆمۆنیست دەزانین چونکە مڵکایەتی گشتیمان دەوێ، لەبەرئەمانەیە یەکێتیەکەمان شایانی ناوێکە رەنگدانەوەی ناوەڕۆکەکەی بێت، لەبەرئەوە بوو ئەم ناوەمان هەڵبژارد"[6]

هەڵبەت ئەو گفتوگۆو مشتومڕانەی کەپێش کۆنگرەو لەناو کۆنگرەدا دەربارەی پڕۆژەی

پەیڕەوی ناوخۆ لەئارادابوون لەمەسەلە بەرنامەییەکان کەم بایەختر نەبوو. لەراستیدا مارکس‌و ئەنگلس دوای ئەوەی چوونە ریزەکانی یەکێتیەکەوە چالاکانە بەشداریان کرد لەداڕشتنی پرەنسیبە رێکخراوەییەکانی یەکێتی کۆمۆنیستەکاندا بەهەڵهێنجان لەئامانجە ستراتیژەکانی چینی کرێکارو بزووتنەوەی کۆمۆنیستی، ئەو ئامانجانەی کەپێویستی بەشێوازێك لەرێکخراوی سیاسی هەبوو کەبتوانێت بەدیبهێنێت‌و مەرجەکانی بەسەرەنجام گەیشتنی دەرك بکات.

لەبەرئەوە مارکس‌و ئەنگلس بەرگریان کرد لەبنچینە دیموکراسیەکانی ئەو رێکخراوە نوێیە، پێیان داگرت لەسەر ئەوەی ئەم رێکخراوەیە لەسەرەوە بۆ خوارەوە پشت بەدیموکراسی‌و هەڵبژاردنی حزبی ببەستێت، وەهەموو رابەرایەتیەکەی هەڵبژێردراو بێت‌و کۆنگرە وەکو بالاترین دەسەڵاتی رێکخراوەیی حزب بتوانێت لایان بەرێت، هەروەها پێیان داگرت لەسەر گرنگی ناسنامەی ئەندامان‌و چالاکیەکانیان، لەچەشنی ئەوەی کەهەر ئەندامێك دەبێت کۆمۆنیزم قبوڵ بکات‌و لەژیان‌و کاری سیاسی خۆیدا کۆمۆنیستانە رەفتاربکات، خەبات بکات بۆ خۆڕۆشنبیرکردنی خۆی‌و بلاوکردنەوەی لەدەوروبەریدا، هەروەها تاکرەویان لەکاری حزبیدا رەتکردەوەو گرنگی رێکخستنی کاری ئەندامانیان لەچوارچێوەی رێکخراوە محلیەکاندا، کەدەبێت لە ٣ ئەندام وەیان زیاتر پێکبێت، خستەڕوو[٧].

ئەم پرەنسیبە رێکخراوەییانە لەچوارچێوەی پرۆژەی پەیڕەوی ناوخۆدا داڕێژران‌و کۆنگرەی یەکەم پەسەندی کردو دواتریش بوو بەسیماو خەسڵەتی زۆربەی حزبە کرێکاری‌و کۆمۆنیستەکانی سەرجەم ئەوروپا.

نوسینی "پرەنسیبەکانی کۆمۆنیزم"

هەرچەندە کۆنگرەی یەکەم "پرۆژەی قبوڵکردنی باوەڕی کۆمۆنیزم"ی قبوڵکرد بەلام گفتوگۆو ململانێی سیاسی کۆمۆنیستی دەربارەی بەرنامە پێی نایە قۆناغێکی نوێوەو ئەمجارە هەموو رێکخراوەکانی "یەکێتی کۆمۆنیستەکان" بەشداریان تێداکرد. ووتارێکی کۆمیتەی ناوەندی "یەکێتی کۆمۆنیستەکان" ئەو گفتوگۆیانەی دەربارەی بەرنامە لەئارادابوون بەپوختی دەخاتەڕوو، ئەو ووتارە بەپاراوی دەربارەی ئەو گفتوگۆیانە دەدوێت کەدەربارەی "پرۆژەی قبوڵکردنی باوەڕی کۆمۆنیزم" ئەنجامدراون‌و باس لەو کێشمەکێشانە دەکات کە لەگەڵ لایەنگرانی "برۆدۆن"و "کارل گورون"و بیروبۆچوونە خەیاڵیەکانی "وایتلینگ" بەرێوەچوون‌و پێدادەگرێت لەسەر گرنگی بەرگریکردن لەو پرەنسیبە سەرەکیانەی کە لەپرۆژەی ئەو بەرنامەیەدا هاتووە، وەلەکۆتاییدا بانگەشەی هەموو ئەندامانی یەکێتیەکە دەکات بۆ خۆئامادەکردن بۆ کۆنگرەی دووەم‌و دەڵێت: "خۆتان دەزانن ئێمە نەمانتوانی لەکۆنگرەی یەکەمدا بڕیاری کۆتایی لەبارەی زۆر مەسەلەوە

بدەین، بۆیە پێویستمان بەوەیە ئەمساڵ کۆنگرەی دووەم ببەستین، ئەم کۆنگرەیە گرنگیەکی یەکجار زۆری هەیە چونکە نەك هەر دەبێت بەرنامەی "قبووڵکردنی باوەڕی کۆمۆنیزم" دابڕێژێت بەڵکو دەبێت شکڵو شێوەی ڕێکخراوەیی یەکێتیەکەو ڕۆژنامەکەیشی یەکلابکاتەوەو خەتی پڕوپاگەندەی داهاتووش دیاریبکات"[٨].

لەجەرگەی ئەم خەباتەدا لەپێناوی بەرنامەیەکی کۆمۆنیستی شۆڕشگێڕو بەمەبەستی پەسەندکردنی لەکۆنگرەی دووەمدا ئەنگلس لەپاریسەوە نامەیەکی لەبەرواری ٢٦ تشرینی یەکەمی ١٨٤٧دا بۆ مارکس نوسی، کەئەو کات لەبرۆکسل نیشتەجێبوو، تیایدا باسی چۆنێتی نوسینی "پرەنسیبەکانی کۆمۆنیزم" دەکات: " لێرە چەند ڕۆژ پێش لەگەیشتنی من دوایین لایەنگرانی کارل گورون کەیەك ڕێکخراوی تەواوبوون وەدەرنراون، ڕەنگە نیوەیان بگەڕێنەوە بۆ لامان، بەڵام ئێستا ژمارەمان لە٣٠ کەس تێپەڕنابێت. هەر کەگەیشتمە ئێرە کۆمیتەیەکم بۆ پڕوپاگەندە پێکهێنا، ئێستا لەم شوێن بۆ ئەو شوێن رادەکەمو خەریکی کاری هاندانم"، "بەبێ ڕێگریەکی ئەوتۆ رایان سپاردم کەپڕۆژەیەکی نوێی بەرنامە ئامادەبکەم لەبری بنچینەکانی قبووڵکردنی باوەڕی کۆمۆنیزم"[٩]. مەبەستی ئەنگلس لەو پڕۆژە نوێیەی بەرنامە "پرەنسیبەکانی کۆمۆنیزم"ە کە لەو بەروارەوە دەستی بەنوسینی کردووەو لەتشرینی دووەمی ١٨٤٧دا تەواوی کردووەو لەناو ریزەکانی ئەندامانی یەکێتیەکەدا لەباریس بڵاوی کردۆتەوە.

لەڕێگەی نامەگۆڕینەوەوە ئەنگلس گرنگی ئەو بیرۆبۆچوونانە کەلە نوسینەکەیدا هاتوون تاووتوێدەکاتو گرنگی گۆڕینی "پڕۆژەی قبوڵکردنی باوەڕی کۆمۆنیزم" شیدەکاتەوە، هەرچەند ئەنگلس ئەوەش ناشارێتەوە کەئەو شێوازی فێرکردنە- مەزهەبیە باوەی بەدڵ نیە کەلەپڕۆژەی بەرنامەکەدا پەیڕەوکراوە بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا ناچاربووە "پرەنسیبەکانی کۆمۆنیزم" بەهەمان شێواز بنوسێت. لەبەرئەوە لەبەرواری٢٣ تشرینی دووەمی ١٨٤٧ لەنامەیەکی تردا بۆ مارکس دەنوسێت "کەمێك لەو بنچینانە ووردبەرەوە کەلەپڕۆژەی قبووڵکردنی باوەڕەکەدا هاتووە، لەو باوەڕەدام باشترە کەشێوازی ئەو پرسیارو وەڵامەی پەیڕەوکراوە لابەرینو ناونیشانی "مانیفێستی کۆمۆنیستی" لەسەر دابنێینو خستنەڕوویەکی مێژوویی بەئەندازەیەکی شیاو لەخۆ بگرێت، بۆیە ئەو شێوازەی ئێستا بەهیچ جۆرێك لەگەڵ ئەمەدا ناگونجێت، بەهەرحاڵ من ئەوەی ئامادەم کردووە لەگەڵ خۆم دەیهێنم"[١٠].

لە٢٧ تشرینی دووەمدا ئەنگلس "پرەنسیبەکانی کۆمۆنیزم" لەگەڵ خۆی دەبات بۆ لای مارکسو پێکەوە دەچن بۆ لەندەن بۆ بەشداری لەکۆنگرەی دووەمدا کە لەڕۆژی ٢٩ تشرینی دووەم بەستراو ماوەی دوو هەفتەی خایاند.

لەکۆنگرەدا مارکس‌و ئەنگلس بەرۆشنی بەرگریان کرد لەو بیروبۆچوونانەی لە "پرەنسیبەکانی کۆمۆنیزم"دا تۆمارکراون‌و خستیانە بەردەم نوێنەرانی کۆنگرە بۆ لێدوان دەربارەیان. پاش ئەوەی نوێنەرانی کۆنگرە باوەڕیان هێنا بەڕوونکردنەوەکانی مارکس‌و ئەنگلس رایان سپاردن بۆ ئەوەی بەرنامەیەکی نوێ بنوسن کەپوختەی ئەو بۆچوون‌و جیهانبینی‌و پرەنسیبانە لەخۆبگرێت.ئەم بەرنامە نوێیە لەشوباتی ساڵی ١٨٤٨دا بەناوی "مانیفێستی کۆمۆنیست"ەوە بڵاوکرایەوە.

نزار عبدالله

کانونی دووەمی ٢٠٠٣

- ئەم پێشەکیە کورتە بۆ نامیلکەی "پرەنسیبەکانی کۆمۆنیزم" بەزمانی عەرەبی لەمانگی کانونی دووەمی ٢٠٠٣دا نوسراوەو وەکو نامیلکەیەکی سەربەخۆ بەعەرەبی بڵاوکراوەتەوە.

پەراوێزەکان

١/ مارکس‌و ئەنگلس، هەڵبژاردەی بەرهەمەکان لەچوار بەرگدا بەزمانی عەرەبی، بەرگی سێیەم (دەربارەی مێژووی یەکێتی کۆمۆنیستەکان)

٢/ پرەنسیبەکانی کۆمۆنیزم: لەگەڵ پاشکۆیەك سەبارەت بەسەرهەڵدانی مانیفێستی کۆمۆنیست/ لەبلاوکراوەکانی خانەی الفارابی بیروت ساڵی ١٩٨٧. بەزمانی عەرەبی.

٣/ مارکس‌و ئەنگلس : مانیفێستی حزبی کۆمۆنیست

٤/ نامەکانی مارکس‌و ئەنگلس/ وەرگێرانی جورج تەرابیشی- خانەی ئەلتەلیعە بەیروت ساڵی ١٩٧٣

٥/ ژیاننامەی کارل مارکس/ خانەی فارابی — بیروت نیسانی ١٩٧٨

٦/ سەرچاوەی ژمارە ٢

٧/ کارل مارکس: مێژووی ژیان‌و خەباتی: فرانز میهرنگ، وەرگێرانی بۆ عەرەبی خلیل الهندی_ خانەی تەلیعە لەبەیروت ساڵی ١٩٧٢، وەهەروەها سەرچاوەی ژمارە ٥

٨/ سەرچاوەی ژمارە ٢

٩/ هەمان سەرچاوە

١٠/ هەمان سەرچاوە

پرەنسیبەکانی کۆمۆنیزم[١]

نووسینی: ئەنگلس **وەرگێڕانی : نزار عبدلله**

پرسیاری یەکەم: کۆمۆنیزم چییە؟

وەڵام: کۆمۆنیزم زانستی هەلومەرجی ڕزگاری پرۆلیتاریایە.

پرسیاری دووەم: پرۆلیتاریا چیە؟

وەڵام: پرۆلیتاریا ئەو چینەیە لەچینەکانی کۆمەڵ کەژیانی تەنها لەرێگەی فرۆشتنی کاری خۆیەوە دابین دەکات، نەك لەقازانجی سەرمایەیەکەوە[٢]. ئەم چینە خۆشیو ناخۆشیەکانی، ژیانومردنی، هەموو بوونی خۆیو تاکەکەکانی، بەداواکاری کارەوە بەستراوەتەوە، ئەمەش بەو مانایەیە کەبەقەیرانە یەك لەدوای یەكو ناو بەناوەکانی بازاڕو بوژانەوەییو بەهەڵبەزو دابەزە لەچار نەهاتووکانیەوە گرێدراوە.

پرۆلیتاریا یان بڵێین چینی کرێکار، لەیەك ووشەدا چینی ڕەنجدەرو زەحمەتکێشە لەسەدەی نۆزدەهەمدا.

پرسیاری سێیەم: کەواتە پرۆلیتارەکان هەمیشە بوونیان هەبووە؟

وەڵام: نەخێر، هەمیشە هەزارانو زەحمەتکێشان هەبوون، زۆربەی چینە زەحمەتکێشەکان بەگشتی هەژار بوون، بەڵام پرۆلیتارەکان واتە ئەو هەژارو کرێکارانەی کەلەو هەولومەرجەدا دەژین کەپێشتر باسمان کرد، هەمیشە بوونیان نەبووە، هەروەکو چۆن ململانێی ئازادو هەوسار پچڕاو هەمیشە لەئارادا نەبووە.

پرسیاری چوارەم: پرۆلیتاریا چۆن پەیدا بوو؟

وەڵام: پرۆلیتاریا لەئاکامی شۆڕشی پیشەسازیدا پەیدابوو. ئەو شۆڕشەی کە لەنیوەی دووەمی سەدەی رابردوودا لەئنگلتەرە روویداو دوای ئەوەش لەهەموو وولاتانی پێشکەوتووی تری دنیادا دووبارەبۆوە. ئەم شۆڕشە پیشەسازیە بەهۆی داهێنانی ئامێری هەڵمو ئامێرە میکانیکیە هەمەجۆرەکانی تری رستنو چنینو زنجیرەیەك ئامێری میکانیکی ترەوە سەری هەڵدا. ئەم ئامێرانە کەنرخەکانیان زۆر گرانبوو وەتەنها سەرمایەدارە گەورەکان دەیانتوانی ببن بەخاوەنی، گشت شێوەی بەرهەمهێنانی پێشووی سەرەو ژێرکرد.پیشەگەرەکانی پێشووی بەخێرایی تێك شکان چونکە ئەو ئامێرانە کالایەکی باشترو هەرزانتریان بەرهەم دەهێنا لەو کالایانەی کەئەوان بەئامێرە دواکەووتووە کۆنەکانی رستنو چنین بەرهەمیان دەهێنا.

ئەم ئامێرە داهێنراوانە هەموو پیشەسازی خستە ژێر رکێفی سەرمایەدارە گەورەکانەوەو

ملکایەتی پیشەییو بچوکی(ئامێرەکانی کارو هۆیەکانی رستنو چنینو...) بێبایەخو بێ بەهاکرد بەجۆرێك کەئیتر سەرمایەداران بوون بەخاوەنی هەمو شتێكو کرێکارانیش هەموو شتێکیان لەدەستدا.سەرەتا سیستمی فابریکی لەپیشەسازی جلوبەرگدا بەکارهاتو دواتر بەخێرایی هەرلەگەڵ بەکارهێنانی ئامێردا ، گشت بەشەکانی تری پیشەسازی، بەتایبەتی چاپو گڵکاریو مسگەری، گرتەوە. کار تا دەهات زیاتر بەسەر تاك تاکی کرێکاراندا دابەش دەکرا بەشێویەك کەئەو کرێکارەی لەرابردوودا هەر خۆی پارچەیەکی تەواوی دروست دەکرد، ئێستا ئیتر دەبوو تەنها تەواوکردنی بەشێکی بچوك لەو پارچەیەی لەئەستۆ بێت. ئەم کار دابەشکردنە هەم بەرهەمەکانی بەخێراییەکی زیاترەوە بەرهەم دەهێناو هەم نرخەکانی هەرزانتر دەکرد. بەم شێوەیە چالاکی کرێکار تائاستی جوڵانەوەیەکی میکانیکی زۆر سادە بەرتەسك بۆوەو پێوست بوو هەمیشە دووبارەش بکرێتەوە، جوڵانەوەیەك کەئامێرەکان دەیانتوانی بیکەنو بگرە باشتر دەیانتوانی ئەنجامی بدەن.هەر لەبەرئەوە هەمو بەشەکانی پیشەسازی یەك لەدوای یەك چوونە ژێر رکێفی هێزی هەڵمیو ئامێرەکانو پیشەسازی گەورەوە(فابریکی)،هەروەکو چۆن لەرستنو چنیندا روویدا.بەڵام ئەمە، هاوکات، بەتەواوی ئەو پیشەسازییەی خستە ژێر کۆنترۆڵی سەرمایەدارە گەورەکانەوەو هیچ سەربەخۆییەکی بۆ کرێکاران، ئەگەر پاشماوەیەکی مابووبێ، نەهێشتەوە. پیشەسازی پیشەگەری هەروەها مانیفاکتۆرەش زیاترو زیاتر چووە ژێر رکێفی پیشەسازی گەورەوەو سەرمایەدارە گەورەکان لەم مەیدانەشدا، لەرێگەی دامەزراندنی کارگە گەورەکانەوە کەخەرجییەکی کەمتری دەویستو دەرفەتی بۆ کاردابەشکردن دەرەخساند، هەرچی زیاترو هەنگا بەهەنگاو وەستا بچوکەکانیان لەمەیدان دەرکرد. ئەمە ئەمەمان بۆ رۆشن دەکاتەوە کەبۆچی نزیك بەهەموو لقەکانی کار لەووڵاتە پێشکەوتووەکاندا چووە ژێر رکێفی پیشەسازی گەورەوە.بۆچی پیشەسازی گەورە بەرهەمهێنانی پیشەییو بەرهەمهێنانی مانیفاکتۆرەی لەهەموو لقەکانی کارکردندا خستەلاوە.وە هەرئەمە بووە هۆی مالۆیرانی چینی مامناوەندی پێشوو، بەتایبەتی خاوەن وەرشە بچوکەکانو پیکهاتنی دوو چینی نوێ کەووردە ووردە هەموو چینەکانی تری قووت داو هەڵی لووشی، ئەو دوو چینەش ئەمانەن:

١ـ چینی سەرمایەدارە گەورەکان لەهەموو ووڵاتە پێشکەوتووەکاندا ،کەکۆنترۆڵی خاوەنداریێتی هۆیەکانی ژیانو گشت کەرەسە سەرەتاییەکانو ئامرازە پێویستەکان(ئامێرەکانو کارخانەکان) بۆ بەرهەمهێنانی هۆیەکانی ژیان کردووە. ئەمە چینی برۆژواکان یان چینی بۆرژوازییە.

٢ ـ چینە نەدارەکان کەخاوەنی هیچ شتێك نینو ناچارن بۆ دابینکردنی هۆیەکانی ژیانو مانەوەیان کاری خۆیان بەبۆرژوازی بفرۆشن.

ئەمە چینی پرۆلیتارەکان یان چینی پرۆلیتاریایە.

پرسیاری پێنجەم: لەچ هەلومەرجێکدا ئەم کارەی کرێکار بەبۆرژوازی دەفرۆشرێ؟

وەڵام: کار کاڵایەکە وەکو هەر کاڵایەکیتر، نرخەکەی بەپێی هەمان ئەو یاسایانەی کەنرخی کاڵاکان دیاری دەکات، دیاری دەکرێ. لەسایەی زاڵبوونی پیشەسازی گەورەدا یاخود ململانێی ئازاددا(کەهەمان شت دەگەیەنێ وەکو دواتر دەبینین)هەمیشە نرخی هەر کاڵایەك یەکسانە بەخەرجی مامناوەندی بەرهەمهێنانەکەی، کەواتە نرخی کار یەکسانە بەخەرجی بەرهەمهێنانی کار. بەڵام خەرجی بەرهەمهێنانی کار بەدیاریکراوی ئەو برەیە لەهۆیەکانی ژیان کەپێویستە بۆ بەردەوامبوونی کاری کرێکاران و بەرگرتن بە لەنێووچوونی چینی کرێکار. بەم پێیە کرێکار لەبەرامبەر کارەکەیدا ئەوەندە وەردەگرێ کەبۆ ئەنجامدانی کارەکەی پێویستی پێی هەیە. نرخی کار، یاخود کرێ، بەم پێیە، دەکاتە ئەو لانی کەمە پێویستەی کەمانەوەی ژیانی کرێکار مسۆگەر دەکات. بەڵام لەبەرئەوەی هەلومەرجی بازاڕ بەباش و خراپ دەگۆڕێ، کرێی کرێکاریش یان زیاد دەکات یاخود کەم دەبێتەوە، هەروەکو چۆن خاوەن کارخانەیەك بەرامبەر بەکاڵاکەی لەبازاڕدا نرخێکی کەمتر یاخود زیاتر وەردەگرێ. هەروەکو چۆن خاوەن کارخانەیەك لەهەلومەرجی باش و خراپدا ئەوەی لەبەرامبەر کاڵاکەیدا وەریدەگرێ لەخەرجی مامناوەندی بەرهەمهێنانەکەی نەکەمتر و نەزیاترە، بەهەمان شێوە کرێکار ناتوانێت ـ بەتێکڕایی ـ کەمتر و زیاتر لەو لانی کەمە وەربگرێ. بەو ئەندازەیەی کەپیشەسازی گەورە بەگورێکی زیاترەوە هەموو لقەکانی کار دەخاتە ژێر رکێفی خۆیەوە ئەم یاسا ئابوورییەی کرێ باشتر و توندتر دەچەسپێنێ.

پرسیاری شەشەم: بەر لەشۆڕشی پیشەسازی ئەو چینە زەحمەتکێشانەی بوونیان هەبوو کامانەبوون؟

وەڵام: چینە زەحمەتکێشەکان، بەپێی قۆناغەکانی گەشەکردنی کۆمەڵ، لەهەلومەرجی جیاوازدا ژیاون. جێگاورێگای جیاوازیشیان بەرامبەر چینەداراو بەدەسەڵاتەکان داگیرکردووە. لەسەردەمە کۆنەکاندا زەحمەتکێشان کۆیلەی[٣] چینەداراکان بوون، کەتاکو ئێستا ئەمە لەزۆربەی وڵاتانی دواکەوتوودا درێژەی هەیە تەنانەت لەبەشی باشووری ولایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکادا[٤]. وە لەسەدەکانی ناوەڕاستدا **کۆیلەی زەوی**[٤] (serf) ئەرستۆکراتە خاوەن زەوییەکان بوون هەروەکو ئێستای هەنگاریاو پۆلۆنیاو رووسیا. لەسەدەکانی ناوەڕاستەوە تاکو شۆڕشی پیشەسازی، جگە لەمانە، لەشارەکاندا پیشەگەرو شاگرد هەبوو کەلە خزمەتی وەستا کاری ووردەبۆرژوادا کاریان دەکرد، وردە ووردەش لەگەڵ گەشەی مانیفاکتۆرەدا کرێکاری مانیفاکتۆرە دروست بوو کەسەرمایەدارە گەورەکان کاریان پێدەکردن.

پرسیاری حەوتەم: جیاوازی نێوان پرۆلیتارو کۆیلە چییە؟

وەڵام: کۆیلە تاکۆتایی ژیانی تەنها یەکجار دەفرۆشرێ، بەڵام پرۆلیتار دەبێ هەموو رۆژێك خۆی بفرۆشێ، وەتەنانەت هەموو سەعاتێك.

هەر کۆیلەیەك موڵکی تەنها کەسێکە ، مسۆگەربوونی ژیانیشی ـ هەرچەند کولەمەرگیش بێت ـ پابەندە بەبەرژوەندی خاوەنەکەیەوە. بەڵام پرۆلیتارێك دەکرێ بووترێ کەموڵکی هەموو چینی بۆرژوازییەو ئەو کاتەش کارەکەی لێ دەکڕن کەپێویستیان پێی هەبێ. کەواتە ژیانی ئەو مسۆگەر نییە، مسۆگەر بوونی ژیان تەنها بۆ تێکڕای چینی کرێکار لەئارادایە.

کۆیلە لەدەرەوەی بازاڕی ململانێدایە، بەڵام پرۆلیتار نوقمی ململانێیەو بەدەست هەموو هەڵبەزو دابەزەکانییەوە دەناڵێنێ. کۆیلە ئەندامێکی کۆمەڵگای مەدەنی نییەو وەکو کەلوپەلێك سەیر دەکرێ. بەڵام پرۆلیتار وەکو کەسێك، وەکو ئەندامێکی کۆمەڵگای مەدەنی بەرەسمی ناسراوە. کەاتە کۆیلە دەتوانێت ژیانێکی باشتری لە پرۆلیتار هەبێ، بەڵام پرۆلیتاریا لەقۆناغێکی باڵاتری گەشەکردنی کۆمەڵدایەو بەم شێوەیە لەئاستێکی بەرزتر لەئاستی کۆیلەدایە. کۆیلە تەنها بەهەڵوەشانەوەی پەیوەندی کۆیلایەتی وەکو هەموو پەیوەندییەکانی تری موڵکایەتی تایبەتی، ئازاد دەبێ. بەڵام دوای ئەوە دەبێت بەپرۆلیتار ، بەڵام پرۆلیتاریا تەنها ئەو کاتە ئازاد دەبێ کەخاوەنداریێتی تایبەتی هەڵوەشێتەوە.

پرسیاری هەشتەم: پرۆلیتاریا لەچ شتێکدا لەکۆیلەی زەوی جیایە؟

وەڵام : کۆیلەی زەوی ئامرازێکی بەرهەمهێنانی لەئەستۆدایە(پارچەیەك زەوی) کەدەتوانێتو مافی ئەوەی هەیە بەکاری بهێنێ لەبری دانی بەشێك لەبەرهەمەکانی یاخود لەبەرامبەر ئەنجامدانی هەندێك کاری دیاریکراودا. بەڵام پرۆلیتاریا بەو ئامرازانەی بەرهەمهێنان کاردەکات کە هی کەسانێکیترەو بۆ بەرژوەندی ئەوان بەکاریان دەهێنێ لەبەرامبەر وەرگرتنی بەشێك لەداهاتەکاندا. کۆیلەی زەوی دەدات، بەڵام پرۆلیتاریا وەردەگرێ. کۆیلەی زەوی ژیانی مسۆگەرە، بەڵام پرۆلیتاریا بەپێچەوانەوە. کۆیلەی زەوی لەدەرەوەی ململانێدایەو پرۆلیتاریا لەنێویدایە. کۆیلەی زەوی ئازاد دەبێ کاتێك بەرەو شار هەڵدێو دەبێت بەپیشەوەرێك، یاخود ئەو کاتەی لەبری کارو بەرهەمەکەیدا پارەدەدات بەخاوەنەکەیو دەبێت بەکرێچیەکی ئازاد، یان ئەوکاتەی گەورەو دەرەبەگەکەی دەردەکاتو دەبێت بەخاوەن موڵك. بەکورتی کۆیلەی زەوی ئازادا دەبێ ئەو کاتەی، بەشێوەیەك لەشێوەکان، دەچێتە ریزی چینەداراکانو دەچێتە ناو ململانێوە. بەڵام ئازادی پرۆلیتاریا لەوەدایە کەمڵکایەتی تایبەتیو ململانێ ئازادو هەموو جیاوازییە چینایەتییەکان لەنێوبەرێت.

پرسیاری نۆیەم: پرۆلیتاریا چۆن لەپیشەگەر جیادەکرێتەوە؟ (٦)

وەڵام: ....

پرسیاری دەیەم: جیاوازی پرۆلیتاریا لەگەڵ کرێکارانی مانیفاکتۆرەدا چیە؟

وەڵام: لەسەدەی شانزەهەمەوە تاکو سەدەی هەژدەهەم، کرێکاری مانیفاکتۆرە هێشتا لەهەموو جێگایەکدا خاوەنی ئامرازێکی بەرهەمهێنان بوو، دەزگایەکی چنین، یان چەرخێکی رستن لەخێزانەکەیدا، یاخود کێڵگەیەکی بچوکی هەبوو کەلەکاتی دەست بەتاڵیدا کاری کشتوکاڵی لەسەر دەکرد. لەکاتێکدا پرۆلیتاریا هیچ یەکێك لەمانەی نیە. بەزۆری کرێکاری مانیفاکتۆرە بە شێوەیەکی هەمیشەیی لەلادێکاندا دەژیا، پەیوەندی بەخاوەنو گەورەکەیەوە، یاخود بەخاوەنکارەکەیەوە، کەم تازۆر پەیوەندیەکی بەتریکیو باوکانەبوو. لەکاتێکدا پرۆلیتاریا بەزۆری لەشارە گەورەکاندا دەژیو پەیوەندی ئەو بەخاوەنکارەوە بەتەواوی پەیوەندیەکی دارایيیانەیە(پووڵیە).

پیشەسازی گەورە کرێکاری مانیفاکتۆرە لەپەیوەندیە باوکانەو بەتریکیەکان دەردەکێشیو لەخاوەنداریتیە بچوکەکەی کەتاکو ئێستا بەدەستیەوە ماوە بێبەشی دەکات، وەبەم جۆرە دەیکات بەپرۆلیتار.

پرسیاری یازدەهەم: ئاکامە راستەوخۆکانی شۆڕشی پیشەسازیو دابەش بوونی کۆمەڵگا بەسەر بۆرژوازیو پرۆلیتاردا چیە؟

وەڵام: یەکەم/ بەهۆی بەکارهێنانی ئامێرەکانو دابەزینی بەردەوامی نرخی بەرهەمە پیشەسازیەکان لەهەموو وڵاتاندا، سیستمی مانیفاکتۆرەی کۆن یاخود ئەو پیشەسازیەی کەپشتی بەکاری دەستی بەستبوو، بەتەواویو بەکاملی تێکشکا. هەموو ئەو وڵاتە نیوە وەحشیانەی کەتاکو ئێستا بەشێوەی جیاواز لەگەشەکردنی مێژوویی دابڕابوونو پیشەسازیەکانیان لەسەر بناغەی سیستمی مانیفاکتۆرەبوو، لەگۆشەگیری دەرکێشران. ئەم وڵاتانە کاڵا هەرزانەکانی ئینگلیزیان کڕیو کرێکارانی مانیفاکتۆرەکانی خۆیان رووبەڕووی لەنێوچوون بوونەوە. بەم جۆرە ئاڵوگۆڕی شۆڕشگێڕانەی لەئەو وڵاتانەدا پێکهێنا کەبۆ ماوەی هەزاران ساڵ پێشکەوتنیان بەخۆوە نەدیبوو. لەنمونەی هندستان، تەنانەت چینیش ئێستا خەریکە ئەو شۆڕشە دەیگرێتەوە. ئێستا ئیتر داهێنانی ئامێرێکی نوێ لەئنگلتەرەدا رەنگە ملیۆنەها کرێکاری چینی بۆ ماوەی چەند ساڵێك نانبڕاو بکات. بەم جۆرە پیشەسازی گەورە هەموو گەلانی دنیای پێکەوە گرێدایەوە، هەموو بازاڕە ناوخۆییە بچوکەکانی کرد بەیەك بازاڕی جیهانی، لەهەموو گۆی زەویدا زەمینەی بۆ گەشەکردنو مەدەنیەت رەخساندووە، بووەتە هۆی ئەوەی هەر ئاڵوگۆڕێك

لەووڵاتانی مەدەنیدا رووبدات بەناچاریو راستەوخۆ کاریگەری بەسەر هەموو ووڵاتانی ترەوە بەجیٚبهیٚڵیٚ، بەشیٚوەیەك کە ئەگەر ئیٚستا کریٚکاران لیٚرە لەئنگلتەرە یاخود لەفەرەنسادا رزگاریان ببیٚ، ئەمە بەناچار لەهەموو ووڵاتانیتردا، درەنگ یا زوو، شۆڕشیتر بەشویٚن خۆیدا دەهیٚنیٚ کەئەویش دەبیٚتە هۆی رزگاربوونی کریٚکاران.

دووهەم: شۆڕشی پیشەسازی لەهەر شویٚنیٚکدا کەپیشەسازی گەورە جیٚگای بەرهەمهیٚنانی مانیفاکتۆرەی گرتبیٚتەوە، بەشیٚوەیەکی کەم ویٚنە گەشەی داوە بەبۆرژوازیو سەروەتو دەسەڵاتەکەیو کردوویەتی بەیەکەم چینی کۆمەڵگا. لەهەر شویٚنیٚك ئەمە روویدا بیٚت، بۆرژوازی دەستی بەسەر دەسەڵاتی سیاسیدا گرتووەو ئەو چینانەی وەلاناوە کە تائەو کاتە فەرمانڕەوابوون: واتە ئەرستۆکراتەکان، سەرۆکەکانی کۆمەڵەی پیشەگەرەکان، وپاشایەتی رەها کەنویٚنەرایەتیان کردوون. بۆرژوازی توانای ئەرستۆکراسیو خانەدانەکانی لەریٚگەی هەڵوەشاندنەوەی میراتی دەرەبەگانەوە لەملکایەتیدا (واتە ئەو ملکایەتییەی کەقابیلی فرۆشتن نییە) وگشت ئیمتیازەکانی تری دەرەبەگایەتییەوە رامالی، دەسەڵاتە بیٚئەندازەو نەپساوەکانی کۆمەڵەی پیشەگەرەکانی لەریٚگەی هەڵوەشاندنەوەی کۆمەڵەی پیشەگەرەکانو ئیمتیازەکانیانەوە هەپروون بەهەپروون کردو ململانیٚی ئازادی خستە جیٚگایان، واتە هەلومەرجیٚکی کۆمەڵایەتی وای پیٚك هیٚنا کەهەر کەسیٚك ئەو چالاکییە ئابوورییەی ئارەزووی دەکا دەتوانیٚت ئەوە ئەنجام بدات، هیچ شتیٚك نییە ریٚگە لەو چالاکییە بگریٚ جگە لەنەبوونی سەرمایەی پیٚویست. کەواتە هیٚنانە ناوەوەی ململانیٚی ئازاد، بانگەشەیەکی ئاشکرای پیٚوانەی تازەیە بۆ یەکسانی لەنیٚوان ئەندامانی کۆمەڵدا. ئەوان لەئیٚستە بەدواوە تەنها بەو رادەیە نایەکسانن کەبڕی سەرمایەکانیان نایەکسان بیٚت. هیٚزی یەکلاکەرەوە ئیتر سەرمایەیە. سەرمایەدارانو بۆرژواکان بوون بەیەکەم چینی کۆمەڵ. بەڵام ململانیٚی ئازاد چارهەڵنەگرە بۆ بەرەو پیٚش چوونی پیشەسازی گەورەو تەنها هەلومەرجی کۆمەڵایەتی لەبارە بۆ گەشەو پیٚشکەوتنی بەردەوامی.

ئەوکاتەی کەبۆرژوازی بەسەر توانای کۆمەڵایەتی خانەدانەکانو کۆمەڵەی پیشەکاندا زاڵدەبیٚ، دەسەڵاتی سیاسیشیان لیٚ زەووت دەکا، کاتیٚك دەبیٚ بەیەکەم چینی کۆمەڵ لەرووی ئابوورییەوە، خۆیشی دەکات بەیەکەم چینی کۆمەڵ لەباری سیاسییەوە. ئەو بەو مەرامەی خۆی دەگات کاتیٚك سیستمی نویٚنەرایەتی کەلەسەر بنەمای یەکسانی بۆرژوایی لەبەرامبەر یاساداو دانپیٚدانانی شەرعی بەململانیٚی ئازاددا راوەستاوە، دەهیٚنیٚتە ناوەوە، ئەو سیستمەی کە لەووڵاتانی ئەوروپادا بوو بەشکلی پاشایەتی دەستووری. لەم پاشایەتییە دەستوورییانەدا مافی دەنگدان تەنها بۆ ئەو کەسانە هەیە کەخاوەن سەرمایەیەکن واتە تەنها بۆ بۆرژواکان. دەنگدەرانی بۆرژوازی نویٚنەرانی

بۆرژوایی هەڵدەبژێرن، ئەمانیش، بەپێی مافی خۆیان بۆ رەتکردنەوەی باج، حکومەتێکی بۆرژوایی هەڵدەبژێرن.

سێیەم: شۆڕشی پیشەسازی بەقەدەر گەشەی بۆرژوازی، لەهەموو جێگایەکدا بووە هۆی گەشەکردنی پرۆلیتاریا. بەو ئەندازەیەی سامانی بۆرژوازی زیادی دەکرد، بەهەمان ئەندازە ژمارەی پرۆلیتارەکانیش زیاتر دەبوو. بەو هۆیەوە کەپرۆلیتارەکان تەنها لەلایەن سەرمایەوە دەبی کاریان پێبسپێردرێو سەرمایەش تەنها بەبەکارهێنانی کرێکار گەشەدەکات، لەبەرئەوە پرۆلیتاریا بەهەمان رەوالی زیاتربوونی سەرمایە زیاد دەبێ.

هەروەها شۆڕشی پیشەسازی بۆرژواکانو پرۆلیتارەکانی لەشارەگەورەکاندا، کەباشترین هەلومەرج بۆ پیشەسازی دەڕەخسێنێ، کۆدەکاتەوە، پرۆلیتاریا، بەهۆی کۆبوونەوەی جەماوەرێکی بەرین لەشوێنێکدا بەهێزی خۆی هۆشیار دەکاتەوە. سەرەڕای ئەمانە تاگەشەی شۆڕشی پیشەسازی زیاتربێ، وەتا ئامێری نوێ کەکاری دەستی وەلادەنێت زیاتر دابهێنرێ، هەرچی زیاتر ئاراستەی شۆڕشی پیشەسازی ـ وەکو پێشتر ووتمان ـ کرێ بۆ کەمترین رادەی خۆی کەم دەکاتەوەو گوزەرانی پرۆلیتاریا نابووت تر دەکات. بەم جۆرە شۆڕشی پیشەسازی بەهۆی ئەوەی کە لەلایەکەوە هێزی پرۆلیتاریا پەرەپێدەداتو لەلایەکی ترەوە تەوژم دەدات بەناڕەزایەتییەکانی، زەمینە بۆ شۆڕشێکی کۆمەڵایەتی بەرابەرایەتی پرۆلیتاریا ئامادە دەکات.

پرسیاری دوازدەهەم: شۆڕشی پیشەسازی چ ئاکامێکی تری هەبوو؟

وەڵام: بەهۆی بەکارهێنانی ئامێری هەڵمیو ئامێرەکانی ترەوە, پیشەسازی گەورە ئەو هۆیانەی دۆزییەوە کە بەرهەم هێنان تاڕادەیەکی بێسنوور, لەماوەیەکی کەمداو بەنرخێکی هەرزان, زیاد دەکات. ئەم بەرهەم هێنانە ئاسانە, زۆر بەخێرایی بووە هۆی توندوتیژ بوونەوەی ئەو مل ملانێ ئازادەی کەپیشەسازی گەورە لەگەڵ خۆی هێنا بووی. ژمارەیەکی زۆر لەسەرمایەداران ڕوویان کردە مەیدانی پیشەسازی بەڕادەیەك کەکاڵای زیاد لەپێویست هاتە بەرهەم. سەرەنجام کاڵا بەرهەم هاتووەکان کەس نەبوو بیان کڕێو ئەوەی بە دوادا هات کە بەقەیرانی بازرگانی ناو دەبرێ.

کارخانەکان ناچاربوون لەکاربکەون, خاوەن کارخانەکان ئیفلاس بوونی خۆیان ڕاگەیاند, فەرمانی برسی کردنی کرێکارن دەرچوو, لەهەموو جێگایەکدا هەژاریو نابووتی تەشەنەی کرد. دوای ماوەیەك, هەرکە زێدە بەرهەم فرۆشرا, کارخانەکان دووبارە دەستیان کردەوە بەکارو کرێی کرێکاران زیادی کرد, بەرەبەرە کارە بازرگانییەکان بەشێوەیەکی کەم وێنە بەرەو پێش چوون, بەڵام زۆری نەخایاند. جارێکیتر زیاد لەپێویستییەکان بەرهەم هات, قەیرانێکی نوێ, هەر وەکو ئەوەی پێشوو, سەری هەڵدا.

بەم جۆرە پیشەسازی هەر لەسەرەتای ئەم سەدەیەوە لەدەورەیەکدا ڕەونەق و لەدەورەیەکی تردا قەیرانی بەخۆوە بینیوە. هەر چوار یان حەوت ساڵ جارێك. بەبەردەوامی، ئەم قەیرانە سەری هەڵداوەتەوەو بووە بە مایەی هەژاری و نابووتی تەواوی کرێکاران و تێکدانێکی شۆڕشگێڕانەی گشتی و مەترسیەکی تەواو بۆسەر هەموو بارو دۆخەکە.

پرسیاری سیازدەهەم: ئاکامەکانی ئەم قەیرانە بازرگانییە یەك لەدوایەك و بەردەوامانە چیبوو؟

وەڵام / یەکەم: پیشەسازی گەورە ئەگەرچی لەسەرەتای قۆناغی گەشەکردنی خۆیدا مل ملانێی ئازادی بەدی هێنا، ئێستا ئیتر لەگەڵ ئەو مل ملانێ ئازادەدا ناگونجێ.

ململانێ، بەشێوەیەکی گشتی، وەهەروەها ئەنجامدانی بەرهەم هێنانی پیشەسازی لەلایەن تاکە کەسی لێك دابڕاوەوە، ئیتر بوون بەکۆسپێك لەبەردەم پیشەسازی گەورەدا کەدەبێ وەلای بنێ و وەلایشی دەنێت.

پیشەسازی تا ئەوکاتەی لەسەر ئەم پایەیەی ئێستای خۆی بەڕێوەبېرێ، بەناچار هەموو پێنج ساڵ یان حەوت جارێك ئاژاوەیەکی گەورەی لێدەکەوێتەوە، ئاژاوەیەك کەهەموو جارێك هەڕەشە دەکات لە گشت مەدەنیەت و هەر بەوەندەشەوە ناوەستێ کە کرێکاران نابووت بکات، بەڵکو ژمارەیەکی زۆری بۆرژواکانیش تێك دەشکێنێ.

بەم پێیە پیشەسازی گەورە یان دەبێ خۆی لەنێو بچێ، کەئەمەیان مەحاڵە، یان بەناچاری مەسەلەی ڕێکخستنی کۆمەڵ لەشێوەیەکی تازەو نوێ دەخاتە ڕوو، بەجۆرێك کەچیتر بەرهەم هێنانی پیشەسازی لەدەستی کۆمەڵێك سەرمایەداردا کە لەنێو خۆیاندا مل ملانێ دەکەن نەمێنێتەوەو بدرێت بەگشت کۆمەڵگا تاکو بەپێی نەخشەیەکی دیاریکراو، بەپێی پێویستییەکانی هەمووان بەڕێوەی بەرێت.

دووەم: پیشەسازی گەورەو فراوان بوونەوەی بێکۆتایی بەرهەم هێنان کۆمەڵی بەئاستێك گەیاندووە کە دەتوانێت هۆیەکانی ژیان بەئەندازەیەك بەرهەم بهێنێ کەهەر یەك لەئەندامەکانی بەئازادییەکی تەواوە دەتوانێ توانایی و لێهاتوویەکانی خۆی بخاتە گەڕو گەشەی پێبدات.

ئەم خەصڵەتەی پیشەسازی گەورە کەلەم کۆمەڵگایەی ئێستادا بووە بەسەرچاوەی هەژاری و قەیرانە بازرگانییەکان، هەر ئەم خەصڵەتەیە کە لەڕێکخستنێکی کۆمەڵایەتی تردا ئەو هەژاری و نابووتی و هەڵبەزو دابەزانەی مەینەتی بەشوێن خۆیاندا دەهێنن، کۆتایی پێدەهێنێ.

ئەمانە بەڕۆشنی ئەو دەسەلمێنێ کە:

١ ـ ئەم ڕژێمە کۆمەڵایەتییە وەڵام دەرەوەی ئەم هەلومەرجە نییەو لەمەودوا هەر خۆی

سەرچاوەو بەرپرسی یەکەمی هەموو دەردو مەینەتییەکانە.

٢ ـ لەناوبردنی یەکجارەکی هەموو ئەو دەردو مەینەتیانە لەرێگەی دامەزراندنی رژێمێکی کۆمەلأیەتی نوێوە زەمینەو هۆیەکانی ئامادەیە.

پرسیاری چواردەهەم: سروشتی ئەم رژێمە کۆمەلأیەتییە تازەیە دەبێ چۆن بێ ؟

وەلأم/ بەر لەهەموو شتێك دەبێ بەرپرسیارێتی بەرێوەبردنی بەرهەم هێنانی پیشەسازیو هەموو بەشەکانی تری بەرهەم هێنان لەچنگ ئەو تاکە کەسانەی کەکۆنترۆڵیان کردووەو خەریکی مل ملانێن, دەربهێنرێو بسپێردرێت بەکۆمەڵ تاکو بەپێی نەخشەیەکی هاوبەشو بەبەشداری هەمووان بەرێوەی بەرێت. وەبەم جۆرە مل ملانێ لەنێو بەرێو هاوکاری جێگای بگرێتەوە.

بەلأم لەبەرئەوەی کە بەرێوەبردنی پیشەسازی لەلایەن تاکەکەسەکانەوە, پێویستی بوونی ملکایەتی تایبەتی دەسەپێنێ, وەمل ملانێ هیچ نییە جگە لەشێوەو رێبازی خاوەن ملکە تاکە کەسەکان لەبەرێوەبردنی پیشەسازیدا, وە ملکایەتی تایبەتی ناکرێ نەلەبەرێوەبردنی فەردیانەی پیشەسازیو نەلەمل ملانێ جیابکرێتەوە, لەبەرئەوە پێویستە ملکایەتی تایبەتی لەنێو ببرێو بەکارهێنانی هاوبەشانەی گشت هۆیەکانی بەرهەم هێنان بخرێتە جێگای ئەو, وەهەموو بەرهەمەکان بەرێککەوتنی هاوبەش دابەش بکرێ. ئەمەش ئەوە دەگەیەنێ کە هەموو خێرەکان لەپێناوی هەمووان‌دا بێ ـ لەنێوبردنی ملکایەتی تایبەتی, کورتترین دەربڕینێکە کەبەشێوەیەکی زۆر رۆشن پرۆسەی گۆڕینی رژێمی کۆمەلأیەتی ئێستا, کەگەشەکردنی پیشەسازی سەپاندوویەتی, بەیان دەکات ـ هەر لەبەر ئەمە, بەحەق, سەرەکیترین داخوازی کۆمۆنیستەکانە.

پرسیاری پازدەهەم: ئایام نەدەکرا ملکایەتی تایبەتی لەرابردوودا لەنێو ببرێ ؟

وەلأم: نەخێر. هەر گۆڕانێك لەرژێمی کۆمەلأیەتیداو هەموو ئالوگۆڕێك لەپەیوەندیەکانی ملکایەتیدا, لەبناغەدا ئاکامی سەرهەلدانی هێزی بەرهەم هێنەری نوێیە کەلەگەڵ پەیوەندییەکانی ملکایەتی کۆندا پێکەوە ناگونجێت.

هەربەم جۆرە خودی ملکایەتی تایبەتی سەری هەلدا. ملکایەتی تایبەتی هەمیشە بوونی نەبووە, کاتێك لەکۆتایی سەدەکانی ناوەڕاستدا شێوەیەکی بەرهەم هێنانی نوێ لەگەڵ مانیفاکتۆرەدا سەریهەلدا کەلەگەڵ ملکایەتی دەرەبەگیو کۆمەڵی پیشەگەرەکاندا نەدەگونجاو, کاتێك بەرهەم هێنانی مانیفاکتۆری ئیتر لەگەڵ پەیوەندییەکانی ملکایەتی کۆندا ناتەبا بوو, ئەوکات شێوەیەکی نوێی ملکایەتی سەری هەلدا کەئەویش ملکایەتی تایبەتی بوو.

لەڕاستیدا بۆ مانیفاکتۆرەو قۆناغی یەکەم لەقۆناغەکانی گەشەکردنی پیشەسازی گەورە, هیچ جۆرە ملکایەتییەك جگە لەملکایەتی تایبەتی, وەهیچ رژێمێکی کۆمەلأیەتی جگە لەو رژێمەی کە

بناغەکەی ملکایەتی تایبەتی بێ, مومکن نەبوو, تائەو کاتەی ناکرێ بەو ئەندازەیە بەروبوومی ماددی بەرهەم بهێنرێ کەنەك هەر بەشی پێویستییەکانی هەمووان بکات, بەڵکو زێدە بەرهەمیش بهێڵێتەوە کەسەرمایەی کۆمەلایەتی پێ زیاد ببێو هێزەکانی بەرهەم هێنان گەشەی پێبکەن, تائەوکاتە هەردەبێ چینێکی دەسەلاتدار کەکۆنترۆڵی هێزەکانی بەرهەم هێنانی کۆمەڵی کردبێو چینێکی نەدارو زەحمەتکێش, بوونی هەبێ.

پەیدابوونی ئەم دوو چینەو خەصلەتەکانی پابەندی ئاستی گەشەکردنی بەرهەم هێنانە, بەم شێوەیە کۆمەلگای سەدەکانی ناوەڕاست کەپشتی بەکاری کشتوکاڵی بەستبوو, دەرەبەگو کۆیلەی زەوی هێنایە بوون, شارەکانی کۆتایی سەدەکانی ناوەڕاست کۆمەڵەی پیشەگەرەکانو کرێکارانی ڕۆژانەکاری لەگەڵ خۆی هێناو سەدەی هەڤدەیەمیش خاوەن مانیفاکتۆرەکانو کرێکارانو سەدەی نۆزدەهەم سەرمایەدارانی گەورەو پرۆلیتارەکانی بەدی هێنا.

کەواتە ڕۆشنە کە هێزە بەرهەم هێنەرەکان تاکو ئێستا بەو پلەیە لەگەشەکردن نەگەیشتبوون کە بەئەندازەی پێویستی هەمووان بەرهەم بهێنرێو ملکایەتی تایبەتی ببێ بەکۆسپێكو لەمپەرێکی گەشەکردنی ئەم هێزانە.

بەلام ئێستا, گەشەکردنی پیشەسازی گەورە بەجێیەك گەیشتووەکە:

یەکەم: سەرمایەکانو گەشەی کەم وێنەو بێهاوتای هێزەکانی بەرهەم هێنانی بەدیهێناوە, هەرچی زیاتر هۆیەکانی گەشەکردنی ئەم هێزانەی زیاتر فەراهەم کردووە, تاهاتووە ئەم هێزانە:

دووەم: لەدەستی ژمارەیەکی کەم لەبۆرژواکاندا کۆبۆتەوەو زۆربەی هەرەزۆری خەڵك چوونەتە ڕیزی پرۆلیتاریاوەو بەهەمان ئەندازەی دەوڵەمەندبوونی زیاتری بۆرژواکان, هەژاریو نەداریو مەینەتییەکانیان زیادی کردووە.

سێیەم: پەرەسەندنی مەزنی ئەو هێزانەو گەشەی خێرایان لە چوارچێوەی ملکایەتی تایبەتیو رژێمی بۆرژوایی تێپەڕ کردووە, تائەو ئاستەی کەهەر ئانو ساتێك ئەم رژێمە کۆمەلایەتییە دەکرێ لەگەڵ پشێوییەکی گەورە ڕووبەڕوو بێ.

ئێستا ئیتر لەنێوبردنی ملکایەتی تایبەتی نەك هەر کارێکە دەکرێ, بەڵکو بووە بەپێویسییەکی موتڵەق.

پرسیاری شازدەیەم/ ئایا دەکرێ ملکایەتی تایبەتی بەڕێگایەکی ئاشتیانە لەنێو ببرێ؟

وەلام/ زۆر باش بوو ئەگەر ئەمە ببوایە, بیگومان کۆمۆنیستەکان لەم حالەدا دوایین کەسانێکن کەناڕەزایەتی دەردەبڕن. کۆمۆنیستەکان زۆر بەباشی لەوە تێگەیشتوون کە هەموو پیلانگێڕییەکان نەك هەر بێسوودو بێکەڵکە, بگرە زیان بەخشە. ئەوان چاك دەزانن

كەشۆڕشــەكان لــەخۆەو بەئەنقەســت روونــادەن, بــەڵكو لەهــەموو كــاتو شــوێنێكدا زادەی لەچــار نــەهاتووی هەلومەرجێكــە كەبــەدەرە لــەئیرادەو ڕێبەرایــەتی حزبــەكانو چــینەكانە. بــەڵام ئــەوان دەبیــنن كەگەشــەی پرولیتاریــا بەشــێوەیەكی دڕندانــە لەهــەموو وواڵتــانی موتەمەدنــدا ســەركوت دەكرێ, نەیارانی كۆمۆنیستەكان بــەم كارەیــان هەلومــەرج بــەرەو شــۆڕش پــاڵ پێــوە دەنــێن, ئەگــەر پرۆلیتاریــا, ســەرنجام ناچــاركرا كەشــۆڕش بكــا, ئــەوكات كۆمۆنیســتەكان, هــەر وەكــو چــۆن ئێســتا بەگوفتار دەیكەین بەكردەوەو بەرگری سەرسەختانە لەپرۆلیتاریا دەكەین.

پرسیاری هەڤدەیەم/ ئایا ملكایەتی تایبەتی بەیەك جار لەناو دەبرێ؟

وەڵام: نەخێر, هەر وەكو چۆن گەشەی هێزە بەرهەم هێنەرەكان, تائەو ئاستەی كەملكایەتی هاوبەشی پێویست بێ. بەیەك جار نابێ, بەهەمان شێوە ملكایەتی تایبەتی بەیەك جار لەنێو ناچێ, شۆڕشی پرۆلیتاریا, كە ئەگەری

ڕوودانی نزیكە, تەنها دەتوانێت هەنگاو بەهەنگاو كۆمەڵگای ئێستا بگۆڕێ, وەناتوانێت ملكایەتی تایبەتی بەیەكجارەكی لەنێوبەرێ هەتاكو بڕی پێویستی هۆیەكانی بەرهەم هێنان بەدی دەهێنێ.

پرسیاری هەژدەهەم/ ڕەوتی گەشەكردنی ئەم شۆڕشە چۆن دەبێ؟

وەڵام/ شۆڕش, بەر لەهەموو شتێك, دەستورێكی دیمـوكراتی بـۆ دەوڵـەت دادەنـێ, وە بـەم جـۆرە بەشێوەیەكی ڕاستەوخۆ یان ناڕاستەوخۆ خۆی دەسەڵاتی سیاسی پرۆلیتاریا دادەمەزرێنێ.

هەڵبەتە ڕاســتەوخۆ لەئنگلتــەرەدا كە پرۆلیتاریــا زۆربــەی خــەڵك پێــك دەهێنــێ, وەناڕاســتەخۆ لەفەرەنساو ئەڵمانیادا كەزۆربەی خەڵك هەم لەپرۆلیتارەكان پێك هـاتووەو لـەجووتیارانی بچوكو ئــەو ووردە بۆرژوایانــەی كەهێشــتا لــەقۆناغی گۆڕانــدان بــۆ پرۆلیتــارو تادێــت زیــاتر بەرژەوەنــدی سیاســیان بەجێبــەجێبوونی بەرژەوەنــدی پرۆلیتاریــاوە دەبەســترێتەوەو پێویســتیان بــەوە هەیــە كەخێراتر داخوازییــەكانی قبــووڵ بكــەن. جێبــەجێ بــوونی ئەمــەش خــەباتێكی نــوێی پێویســتە, بەڵام حەتمەن بەسەركەوتنی پرۆلیتاریا تەواو دەبێ.

دیموكراسیەت بۆ پرۆلیتاریا بێكەڵكە ئەگــەر هــەر ئێســتا وەكو ئامرازێــك بــەكار نــەهێنرێ بــۆ هەنگاو هەڵگرتنی پێویست بەمەبەستی پاراستنی بوونی پرۆلیتاریاو ڕووبەڕوو بوونەوەی ملكایەتی تایبەتی.

ئەو هەنگاوانەی لەبارودۆخی ئێستادا بەناچاری خۆی سـەپاندووەو گرنگترینیـان پێـك دەهێـنن ئەمانەی خوارەوەن:

١-سنووردارکردنی ملكایەتی تایبەتی لەڕێگەی دانــانی بــاجی ڕوولەســەرەوە وەدانــانی بــاجی زۆر لەسەر میرات, هەڵوەشاندنەوەی مـافی میراتگری فـەرعی(مافی میراتـی بـرا, بـرازا, ... تـاد)و قـەرزی

زۆرە ملێو ... تاد.

٢-دەست بەسەراگرتنی هەنگاو بەهەنگاوی ملکایەتی لەخاوەن زەویەکانو خاوەن کارخانەکانو خاوەنانی هێڵەکانی ئاسنو کۆمپانیاکانی هاتوچۆی دەریایی، ئەمەش هەندێکیان لەرێگەی مل ملانێی کەرتی پیشەسازی تایبەت بەدەوڵەتو هەندێکی تریان راستەوخۆ تەعویزیان پێبدرێ لەرێگەی بەڵگەنامەی حکومەتیەوە.

٣-دەست بەسەراگرتنیماڵو موڵکی هەموو کۆچکردووانو ئەوانەی لەئیرادەی زۆربەی خەڵك یاخی بوون.

٤-رێکخستنی کارو کارپێکردن بەکرێکاران لەدامەزراوە نیشتمانیو کارگەو وەرشەکاندا، کەئەمەش دەبێتە هۆی نەهێشتنی ڕقەبەری لەناو کرێکراندا‌و خاوەن کارخانەکان تائەوکاتەش کەماوون، ناچار دەکات کەئەو کرێ زۆرە بدەن کەدەوڵەت بەکرێکارانی دەدات.

٥- سەپاندنی کارکردن بەشێوەیەکی یەکسان بەسەر هەموو تاکە کەسەکانی کۆمەڵدا تائەو کاتەی ملکایەتی تایبەتی بەتەواوی لەنێودەچێ بەپێکهێنانی لەشکری پیشەسازی بەتایبەتی لەبواری کشتوکاڵدا.

٦- کۆکردنەوەی بازرگانی دارایيو سیستمی قەرز لەدەستی دەوڵەتدا، ئەویش لەرێگەی دامەزراندنی بانکێکی نیشتمانی بەسەرمایەی دەوڵەت، وە هەڵوەشاندنەوەی هەموو بانکە تایبەتیەکانو بۆرسەکان.

٧- زیادکردنی کارخانە نیشتمانیەکانو کارگە پیشەسازیەکانو هێڵەکانی ئاسنو کەشتیەکان، پاکسازی کردنی زەویەکانو باشکردنی زیاتری ئەوانەی بەکەڵك هاتوون، ئەویش بەو ئەندازەیەی کەسەرمایە زیادی کردووەو کرێکاری پێویست لەبەردەست دایە.

٨- پەوەردەکردنی هەموو مناڵان لەو ساتەوەی کەدەتوانرێ لەژێر سەرپەرشتی راستەوخۆی دایك دا نەبن، ئەویش لەدامەزراوی نیشتمانی چاودێری کردندا لەسەر خەرجی دەوڵەت(لێك گرێدانی کاری پەروەردەو بەرهەم هێنانی پیشەسازی).

٩-دروست کردنی باڵەخانەی گەورە، لەملکە نیشتمانیەکانداو کردنی بەشوێنی نیشتەجێ بوونی تایبەت بەو هاوولاتیانەی کە لەمەیدانی پیشەسازيو کشتوکاڵدا کاردەکەن، بەجۆرێك کە هەم باشیەکانی ژیانی شارو ژیانی لادێ پێکەوە کۆبکاتەوەو هەم لەکەمو کوڕيو خراپی هەردووکیان بەدوور بێ.

١٠- رووخاندنی هەموو ئەو خانوو گەڕەکانەی کەخراپنو بۆ تەندروستی خراپن.

١١- یەکسانی مناڵانی شەرعيو ناشەرعی لەمافی میراتدا.

١٢- کۆکردنەوەی هەموو بەرژەوەندییەکانی هاتوچۆ لەدەستی دەوڵەتدا.

ئەم هەنگاوانە بێگومان, بەیەکجار جێبەجێ نابن. بەڵام هەر یەکێك لەمانە بەزەرورەت ئەوی تر بەشوێن خۆیدا دەهێنێت. ئەگەر پرۆلیتاریا یەکەمین هێرشی ڕیشەیی کردە سەر ملکایەتی تایبەتی, ئەوکات دەبینێ کە ناچارە لەچوونە پێشەوەدا بەردەوام بێ تاسەرمایەو کشتوکاڵو پیشەسازیو هەموو هۆیەکانی ئاڵوگۆڕی بازرگانیو گواستنەوە لەژێر دەستی دەوڵەتدا کۆدەکاتەوە. ئەمە ئەو ئامانجەیە کەهەموو هەنگاوەکان ڕووی تێدەکەنو قابیلی جێبەجێ بوونە, ئاکامەکانیشی زیاتر دەچەسپێ پێبەپێی کاری پرۆلیتاریا بۆ پەرەسەندنی هێزەکانی بەرهەم هێنانی وولات.

وەکاتێك , لەدوا ئەنجامدا, گشت سەرمایەکانو تەواوی بەرهەم هێنانو بازرگانی لەدەستی میللەتدا دەبێ, ملکایەتی تایبەتی لەخۆوە لەبەین دەچێو پارە هیچ گرنگییەکی نامێنێت, بەرهەم هێنان زیاد دەکات, خەڵك دەگاتە ئەو ئاستەی دوا پەیوەندییەکانی کۆمەڵی کۆن ڕابماڵێ.

پرسیاری نۆزدەهەم: ئایا دەکرێ ئەم شۆڕشە بەتەنها لەیەك وولاتدا ڕوو بدات؟

وەڵام / نەخێر, پیشەسازی گەورە, کەبازاڕێکی جیهانی دروست کردووە تەواوی خەڵکی دنیاو بەتایبەتی خەڵکی وولاتە پێشکەوتووەکانی لەیەك نزیك کردۆتەوە بەرادەیەك کە خەڵکی هەر وولاتێك پابەندی ڕووداوەکانی وولاتێکی ترە, سەرەڕای ئەوە گەشەی کۆمەڵایەتی لەهەموو وولاتە پێشکەوتووەکاندا یەکانگیر کردۆتەوە بەجۆرێك کە بۆرژوازیو پرۆلیتاریا لەهەموو ئەو وولاتانەدا دوو چینی سەرەکی ئەو کۆمەڵگایانەن, ململانێی نێوانیشیان بووە بەململانێی سەرەکی ئەم سەردەمە.

لەبەرئەوە شۆڕشی کۆمۆنیستی تەنها شۆڕشێکی نیشتمانی نابێ, بەڵکو لەیەك کاتدا لەهەموو وولاتە پێشکەوتووەکاندا, واتە لانی کەم لەئنگلتەرەو ئەمریکاو فەرەنساو ئەڵمانیادا, ڕوودەدات.

گەشەی خێرا یان کەمێك هێواشی ئەم شۆڕشە لە هەریەك لەو وولاتانەدا بەستراوەتەوە بەوەی کە ئەو وولاتە تا چ ڕادەیەك خاوەنی پیشەسازییەکی پێشکەوتوترو سامانێکی زیاترو هێزی بەرهەم هێنانی پەرەسەندووترە.

لەبەرئەوە ئەنجامدانی شۆڕش لەئەڵمانیادا لەوانی تر هێواش تروو نارەحەت تر دەبێ, بەڵام لە ئینگلتەرەدا لە هەمووان خێراترو ئاسان تر.

ئەم شۆڕشە کاریگەرییەکی مەزن لەسەر وولاتانی تری دنیا دادەنێتو شێوەی گەشەکردنی ئێستایان بەتەواوی دەگۆڕێ, ئەمە شۆڕشێکی جیهانییەو چوارچێوەکەشی هەموو جیهان دەگرێتەوە.

پرسیاری بیستەم: ئاکامەکانی لەنێوبردنی یەکجاری موڵکایەتی تایبەتی چی ئەبێت؟

وەڵام/ کۆمەڵگا, کاتێك ماڤ بەکارهێنانی هەموو هێزە بەرهەم هێنەرەکانو هەموو هۆیەکانی گواستنەوەو ئاڵوگۆڕ پێکردنی بەرهەمەکانو دابەشکردنی لە سەرمایەدارەکان دەسەنێتەوە. وەبەپێی نەخشەیەکی دیاریکراو توانایی‌و پێویستییەکانی ئەندامەکانی بەڕێوەی دەبات, ئەوکاتە, بەپلەی یەکەم, هەموو ئاکامە زیانبارەکانی ئەو ڕژێمەی ئیستا کۆنترۆڵی پیشەسازی گەورەی کردووە, لەنێو دەبات.

قەیرانەکان نامێنن, بەرهەم هێنانی فراوان ـ کە لە واقعدا ئێستا لەم کۆمەڵگایەدا بووە بە زێدە بەرهەمو سەرچاوەیەکی هەژاری, ئیتر بەشی پێویستییەکانی ناکاتو دەبێ هەرچی زیاتر فراوان بکرێتەوە. بەرهەم هێنانی زیاد لەپێویستییەکانی کۆمەڵ نەك چیتر نابێت بە سەرچاوەی هەژاری, بەڵکو وەڵام بەپێویستییەکانی هەمووان دەداتەوە, تەنانەت دەبێتە هۆی سەرهەڵدانی پێویستی تازەو هۆیەکانی وەڵام پێدانەوەی, وەبەم جۆرە ئەمە دەبێت بەمەرجێكو هۆیەکی هەر پێشکەوتنێکی تازە, بەپێچەوانەی ئێستاوە کە دەبێت بەهۆی گەورەترین شێوی کۆمەڵایەتی.

هەروەها پیشەسازی گەورە, دوای ڕزگاربوونی لەچنگاڵی ملکایەتی تایبەتی بەجۆرێك گەشە دەکات کە فراوانییەکەی بەبەراوورد لەگەڵ ئێستادا وەکو فراوانی ئێستای پیشەسازی گەورە دەبێت بەبەراوورد لەگەڵ مانیفاکتۆرەدا, ئەم گەشەیەی پیشەسازی بەرهەمەکان بەبڕێکی وا دەخاتە کۆمەڵگاوە کەبەشی پێویستییەکانی هەمووان دەکات.

هەروەها کشتوکاڵ ـ کە ڕژێمی موڵکایەتی تایبەتی‌و بەش بەش کردنی زەوی بێبەش دەکات لەچاکسازییەکانو دۆزینەوە زانستییەکان ـ گەشەیەکی نوێ بەخۆیەوە دەبینێ‌و بەروبوومی زیاد لەپێویست پێشکەش بەکۆمەڵگا دەکات. بەم جۆرە کۆمەڵ بەرهەمەکانی بەئەندازەیەکە کە دەتوانێت لەدابەش کردندا هەموو پێویستی ئەندامەکانی دابین بکات. وەبەم شێوەیە دابەشبوونی کۆمەڵ بەسەر چینە جیاوازو دژبەیەکەکاندا نەك هەر زیادەیە بەڵکو بەهیچ جۆرێك لەگەڵ ڕژێمی کۆمەڵایەتی نوێدا ناگونجێ: چینەکان لەکار دابەشکردنەوە سەریان هەڵداوەو, کار دابەشکردن, بەم شکڵەی ئێستای, بەتەواوی لەنێودەچێت. بۆ گەیشتن بەو ئاستە لەبەرهەم هێنانی پیشەسازی‌و کشتوکاڵی کە ئاماژەمان پێکرد, هۆیە میکانیکی‌و کیمیاوییە یاریدەدەرەکان بەتەنها بەش ناکات, بەڵکو دەبێ تواناکانی ئەو کەسانەی کە ئەو هۆیانە بەکاردەهێنن بەهەمان ڕێژە گەشەکردووبێ. هەر وەکو چۆن جووتیارەکانو کرێکارانی مانیفاکتۆرە, لەسەدەی پێشوودا, هەموو شێوەی ژیانی خۆیان گۆڕی‌و خۆشیان بۆ خەڵکی زۆر جیاوازتر, دوای ئەوەی ئاوێتەی پیشەسازی گەورە بوون, ئاڵوگۆڕیان بەسەرداهات, بەهەمان شێوە بەڕێوەبردنی هاوبەشی بەرهەم هێنان

لەلایەن گشت کۆمەڵگاوەو گەشەی نوێی بەرهەم هێنان پێویستی بەهێزی ئینسانی نوێ هەیەو سەرەنجام ئەم هێزەش دەخوڵقێنێ.

ناکرێ بەڕێوەبردنی هاوبەشی بەرهەم هێنان لەلایەن خەڵکانێکەوە بەڕێوەبچێ, وەکو ئەمانەی ئێستا, کە هەریەك بەجیا لەوێتر ملکەچی تاکە لقێکی بەرهەم هێنان بێ و پێوەی بەستڕابێتەوەو بەهۆیەوە بچەوسێتەوە, وەتەنها بەشێك لەتواناکانی خۆیان, لەسەر حسابی ووزەو تواناکانی تریان, گەشە پێبدەن, کەسانێك کە تەنها یەك لقی بەرهەم هێنان یان بەشی لقێکی دیاریکراو دەناسن, ئەوەتا هەر ئەم پیشەسازییەی ئێستا پێویستی بەم جۆرە کەسانە تابێت کەم دەبێتەوە.

ئەو پیشەسازییەی کە کۆمەڵ نەخشەی بۆ دەکێشێ و بەشێوەیەکی هاوبەش بەڕێوەی دەبات, پێویستی بەکەسانێکە کە تواناکانیان هەمەلایەنە گەشەبکات و بەسەرگشت ماشێنی بەرهەم هێناندا دەسەڵاتیان هەبێ, کار دابەشکەران, کە گەشەو چوونە پێشەوەی ئامێرەکان بێپایەی کردووە, کە کەسێکی دەکرد بەجووتیارو یەکێکی تر بەپێڵاو دروو. ئەوێتر بەکرێکارێکی پیشەسازی و یەکێکی تر بەدەڵاڵی بۆرسەکان بەتەواوی لەنێو دەچێ. پەروەردەکردن و فێرکردنی بەخێرایی ئەو توانایە ئەدات بەلاوان کە لەهەموو سیستمی بەرهەم هێناندا شارەزابن, ئامادەیان دەکات تاکو لەلقێکی پیشەسازییەوە بەپێی پێویستییەکانی کۆمەڵ یان بەپێی مەیل و ئارەزووی خۆیان, بچنە لقێکی تر, وە بەم شێوەیە ئەوانە لەسیفەتی یەك لایەنە, کە کار دابەشکردنی ئێستا سەپاندوویەتی بەسەر هەر کەسێکدا ڕزگار دەکات بەم جۆرە کۆمەڵێك کە لەسەر پایەیەکی کۆمۆنیستی ڕێکخراوە, فرسەتی ئەوە دەخوڵقێنێ بۆ ئەندامەکانی خۆی تاکو کەڵك لەتوانا هەمە لایەنەو گەشەکردووەکانیان وەربگرن, وە هەر لەبەرئەمانە چینە جیاوازەکان بەشێوەیەکی حەتمی لەنێودەچن, وە کۆمەڵگایەك کە بەشێوەیەکی کۆمۆنیستی ڕێکخرابێ, لەلایەك لەگەڵ بوون و مانەوەی چینەکاندا ناگونجێ, لەلایەکی ترەوە, وەلەهەمان کاتدا هۆیەکانی لەنێوبردنی ئەو جیاوازییە چینایەتیانەش بەدەستەوە دەگرێت.

وە لە ئاکامی ئەمەشدا, ناکۆکی نێوان شارو لادێ کۆتایی پێدێ, ئەنجامدانی کاری کشتوکاڵ و کاری پیشەسازی ڕاستەوخۆ لەلایەن ئینسانەکانەوە, نەك ئەنجامدانی لەڕێگەی دوو چینی جیاوازەوە, لەبەر چەند هۆیەکی ماددی تەواو, یەکێك لە مەرجە پێویستییەکانی تەکامولی کۆمۆنیستی. پەرتەوازە کردنی خەڵکێك کە لەمەیدانی کشتوکاڵدا لەلادێکاندا خەریکی کارکردنن لەگەڵ کۆکردنەوەی کرێکارانی پیشەسازی لە شارە گەورەکاندا هەل و مەرجێکە کەتەنها لەگەڵ قۆناغێکی نزمی کەرتی پیشەسازی و کشتوکاڵدا دەگونجێ و هەر ئێستاش بەڕۆشنی دەرکەوتووە کە کۆسپێکەو ڕێگری هەموو جۆرە پەرەسەندنێکە لەداهاتوودا. هاوکاری هاوبەشی هەموو ئەندامانی

كۆمەڵ بۆ سوود وەرگرتنی گشتیو هاوبەش لەهێزە بەرهەم هێنەرەكان, فراوانكردنەوەی بەرهەم هێنانی تائاستی وەڵام دانەوە بەپێویستییەكانی هەمووان, كۆتایی هێنان بەو بارودۆخەی كە بەشێك لە پێویستییەكانی خۆی لەسەر حسابی بەشێكیتر دابین دەكرد, لەناو بردنی چینەكانو ناكۆكی نێوانیان, گەشەپێدانی ووزەو توانا هەمەلایەنەكانی هەموو ئەندامانی كۆمەڵ لەرێگەی هەڵوەشاندنەوەی كار دابەش كردنی ئێستاو پەروەدەكردنی پیشەسازییەوە, وە لەرێگەی ئاڵوگۆڕ پێكردنی كارەكانو كەڵك وەرگرتنی هاوبەشی هەمووان لە بەرووبوومە بەرهەم هێنراوەكان, وەئاوێتە بوونی شارو لادێو لەبەین چوونیان, ئەمانە ئاكامە ڕاستەخۆو بنچینەییەكانی لەنێو بردنی ملكایەتی تایبەتییە.

پرسیاری بیستو یەك: ڕژێمی كۆمۆنیستی چ كاریگەییەك لەسەر خێزان دادەنێ؟

وەلام/ پەیوەندی نێوان هەردوو ڕەگەزەكە دەكات بەپەیوەندیەكی خصوصیو تەنها تایبەت بەخۆیانو كۆمەڵگا مافی ئەوەی نییە تەدەخولی تێدابكات. ڕژێمی كۆمۆنیستی دەتوانێت ئەمە بكات چونكە مولكایەتی تایبەتی هەڵدەوەشێنێتەوە, منالان بەشێوەیەكی هاوبەش پەروەردە دەكاتو بەم جۆرەش دوو كۆڵەكەی خێزانی ئێستا كەبەهۆی مولكایەتی تایبەتییەوە پەیدابوون, تێك دەشكێنێ ئەمەش واتە: وابەستەیی ژنان بەپیاوانەوە, وابەستەیی منالان بەدایكو باوكەوە.

وەلام بەو هاتو هاوارو ئیدیعایەی ئەخلاق پەرستە بۆرژوازییە كورت بینەكان دژی هاوبەشێتی ژنان دەیكەن كە گوایە لەكۆمۆنیزمدا هەیە, ئالێرەدایە. لەواقعدا هاوبەشێتی ژنان پەیوەندییەكە لە هەناوی كۆمەڵگای بۆرژوایی خۆیدایەو ئەمڕۆ بەتەواوی لەشكڵی لەش فرۆشیدا بەدی دەكرێ. بەلام لەش فرۆشی بناغەكەی مولكایەتی تایبەتییەو بەلەنێوچوونی ئەمە ئەویش لەنێو دەچێت. كەواتە ڕژێمی كۆمۆنیستی هاوبەشێتی ژنان هەڵدەوەشێنێتەوە لەبری ئەوەی دایبمەزرێنێ.

پرسیاری بیستو دوو: هەڵوێستی ڕژێمی كۆمۆنیستی دەربارەی نەتەوەكان چییە؟ (٧)

پرسیاری بیستو سێ: هەڵوێستی ڕژێمی كۆمۆنیستی بەرامبەر دینەكان چۆنە؟ (٨)

پرسیاری بیستو چوار: جیاوازی كۆمۆنیستەكان لە سۆسیالیستەكان چییە؟

وەلام/ ئەوانەی ئێستا بەسۆسیالیستەكان ناسراون دەبن بەسێ بەشەوە:

یەكەمیان ئەوانەن كە لایەنگری كۆمەڵگای دەرەبەگیو پاتریاكی دەكەن, كۆمەڵێك كە ڕۆژانە پیشەسازی گەورەو بازرگانی جیهانیو كۆمەڵی بۆرژوایی لەدایك بوو بەهۆی ئەم دووانەوە, لەنێوی دەبات. ئەم بەشە كاتێك خراپەكاریەكانی كۆمەڵگای ئێستا دەبینێ, دەگات بەو ئاكامەی كە دەبێت كۆمەڵگای دەرەبەگی سەر لەنوێ ڕێك بخرێتەوە بەو دەلیلەی ئەو خراپیانەی نەبووە. تەواوی پێشنیارەكانی بەشێوەیەكی ڕاستەوخۆ, یان ناڕاستەوخۆ لەخزمەتی ئەم ئامانجەدایە.

کۆمۆنیستەکان زۆر بەتوندی هێرش دەکەنە سەر ئەم بەشە لەسۆسیالیستە کۆنەپەرستەکان هەرچەندە کەئەوان فرمێسکی گەرمیش بۆ هەژاریو نەهامەتییەکان برۆلیتاریا بڕێژن, چونکە ئەم بەشە:

١-کارێکی مەحاڵ داوا دەکات.

٢-هەوڵدەدات ئەریستۆکراسیو دەسەلاتی خاوەن کۆمەڵەی پیشە گەورەکانو خاوەن مانیفاکتۆرەکانو لەپەیوەند بەمانەیشەوە دەسەلاتی ڕەهای پاشاکان یان دەرەبەگەکان, کارمەندانو سەربازانو قەشەکان, بگەڕێنێتەوە.

واتە گەڕانەوەی فعلی کۆمەڵێك کە خراپەکانی کۆمەڵی ئێستای تێدا نەبێ, بەلام هاوکات پڕە لەو خراپییانەی کە لانی کەم لەمانی ئێستا هیچی کەمتر نییە, وەبەم جۆرەش فرسەت نەدەن بەکرێکارانی چەوساوەو تاکو بەهۆی کۆمۆنیزمەوە ڕزگاریان بێ.

نیەتە ڕاستەقینەکانیان کاتێك ئاشکرا دەبێ کەپرۆلیتاری شۆڕگێڕ بێو کۆمۆنیست بێ, ئەو کات ڕاستەوخۆ دەبن بەهاوپەیمانی بۆرژوازی دژی پرۆلیتاریا.

بەشی دووەمی ئەم سۆشیالیستانە ئەوانەن کە لایەنگری کۆمەلگای ئێستا دەکەن, بەلام ترسی ئەوەیان لێنیشتووە کەئەم کۆمەلگایەیان , کە بەناچاری پڕە لە خراپەکاری, بۆ نەپارێزرێ. ئەوان تێدەکۆشن لەپێناوی مانەوەیدا, بەلام دەیانەوێ خراپەکانی نەهێڵن. بۆ ئەم ئامانجەش هەندێکیان برێك ڕێوشوێنی خێرخوازانە پێشنیاردەکەن, هەندێکی تریان بەرنامەیتر یان بەرنامەی چاکسازی گەورە ئامادەدەکەنو لەژێر ناوی کۆمەڵدا پێشنیاری دەکەن بەو ئامانجەی کۆمەڵی ئێستا بپارێزنو بنچینەکانی زیاتر سەقامگیر بکەن.

کۆمۆنیستەکان ئەرکیانە بەردەوام دژی ئەم بۆرژوا سۆسیالیستانە بجەنگن چونکە ئەوان لەبەرژەوەندی دوژمنانی کۆمۆنیستەکان کاردەکەنو ئەو کۆمەلگایە دەپارێزن کە کۆمۆنیستەکان دەیانەوێ بیڕووخێنن.

بەشی سێیەمیان لەو سۆشیال دیموکراتانە پێك هاتوون کە وەکو کۆمۆنیستەکان داوای ئەو داخوازیو ڕێو شوێنانە دەکەن کە لەپرسیاری ژمارە (١٨) دا هاتووە, بەلام ئەو نابینن کە ئەمانە هۆیەکی گواستنەوەن بەرەو کۆمۆنیزم, بەڵکو پێیان وایە کە ئەمە بەسە بۆ ئەوەی هەژاریو خراپەکانی کۆمەڵی ئێستا لەناوبەرێ.

ئەم سۆشیال دیموکراتانە یان ئەو پرۆلیتارانەن کەهێشتا بەهەلو مەرجی رزگار بوونی چینەکەی خۆیان هۆشیار نەبوونەتەوە, یان نوێنەرانی ووردە بۆژوازین, واتە نوێنەرانی ئەو چینەی کە لەزۆر بواردا تاگەیشتن بەدیموکراسیو ئەو هەنگاوە سۆسیالیستیانەی بەشوێن ئەمەدا

هەڵدەگیرێ لەگەڵ پرۆلیتاریادا هەمان بەرژەوەندی هەیە.

لەبەرئەوە کۆمۆنیستەکان ئەرکیانە, لە خەباتی عەمەلیدا, تێبکۆشن بۆ لێك گەیشتن لەگەڵ ئەم سۆشیاڵ دیموکراتانەداو پێکەوە, تائەو کاتەی ئەم کارە دەکرێ, سیاسەتێکی هاوبەشیان هەبێ, مادام کەئەم سۆسیالیستانە خزمەت بە بۆرژوازی دەسەڵاتدار ناکەن و هێرش ناکەنە سەر کۆمۆنیستەکان. هەڵبەت ئەم خەباتە هاوبەشانە, ئاشکرایە کە گفتوگۆ دەربارەی ناکۆکییەکان لەگەڵ ئەواندا ڕەت ناکاتەوە.

پرسیاری بیستو پێنج: هەڵۆیستی کۆمۆنیستەکان دەربارەی حزبە سیاسییە هاوچەرخەکان چۆنە؟

وەڵام/ ئەم هەڵۆیستە لەووڵاتە جیاوازەکاندا وەك یەك نییە. لەئینگلتەرەو فەرەنساو بەلجیکادا کە بۆرژوازی دەسەڵاتدارە هێشتا کۆمۆنیستەکان بەرژەوەندی هاوبەشیان هەیە لەگەڵ حزبە دیموکراتییە جیاوەزەکاندا. بەو ڕادەیەی کە دیموکراتەکان لەئامانجی کۆمۆنیستی بەبەرگری کردنیان لە هەنگاوە سۆسیالیستییەکان کە تا ئێستا لەهەموو جێگاکاندا پارێزگاری لێدەکەن, نزیك دەبنەوە, واتە ئەوان بەو ئەندازەیەی دیفاعێکی ڕۆشن و شێلگیر لەبەرژوەندییەکانی پرۆلیتاریا دەکەن و پشت بە پرۆلیتاریا دەبەستن, فراوانتر دەبێ.

لەئنگلتەرە, بۆ نمونە, چارتیستەکان, کە لە کرێکاران پێك هاتوون, لەکۆمۆنیستەکان نزیکترن وەك لە وردە بۆرژوا دیموکراتەکان یان ئەوانی بەڕادیکاڵەکان ناو دەبرێن.

لەئەمریکا, کە دەستوورێکی دیموکراتی پەیڕەوی لێدەکرێ, کۆمۆنیستەکان دەبێ پشتگیری لەو حزبە بکەن کە ئەم دەستوورە دژی بۆرژوازیو بۆ پەرژەوەندی پرۆلیتاریا بەکار دەهێنێ, واتە کۆمەڵەی ڕیفۆرمی کشتوکاڵی نیشتمانی.

وە لەسویسرا, سەرەڕای ئەوەی ڕادیکاڵەکان خۆیان حزبێکی تێکەڵەن, ئەوان تەنها لایەنێکن کەکۆمۆنیستەکان دەتوانن مامەڵەیان لەگەڵدا بکەن. پێشکەوتووترینیشیان ڕادیکاڵەکانی((فودوا))و ((جنیف))ە وەلەئەڵانیا, خۆئامادەکردن بۆ جەنگی یەکجارەکی لەنێوان بۆرژوازیو پاشایەتی ڕەهادا بەڕێوەیە. وە لەبەرئەوەی کۆمۆنیستەکان ناتوانن شەڕی کۆتایی خۆیان لەگەڵ بۆرژوازیدا یەکلایی بکەنەوە چونکە هێشتا دەسەڵاتی بەدەستەوە نییە, کەواتە لەبەرژەوەندی ئەواندایە کەیارمەتی بۆرژوازی بدەن تا لەنزیکترین ماوەدا دەسەڵات بگرێتە دەستو دواتر لەخێراترین کاتدا ئەو دەسەڵاتە بڕووخێنن, بەم پێیە کۆمۆنیستەکان, لەهەڵۆیستیاندا بەرامبەر حکومەتەکان, پێویستە پشتگیری بەردەوام لەحزبی بۆرژوا ـ لیبراڵەکان بکەن بەڵام دەبێ ئاگاداری ئەوەبن نابێ لەخۆشباوەڕییەکانی بۆرژوازیدا بەشداربن, یان باوەڕ بەو بەڵێنە فریوکاریانە بهێنن کە گوایە

سەرکەوتنی بۆرژوازی دەرمانێکە بۆ پرۆلیتاریا.

ئەو چاکسازی‌یانەی کە سەرکەوتنی بۆرژوازی بـۆ کۆمۆنیستەکان بـەدی دەهێنـێ لەمانـە تێپـەڕ نابێ:

بەدەسـت هێنـانی هەنـدێك دەسـکەوت کـە کارئاسـانی بـۆ کۆمۆنیسـتەکان بـەدی دەهێنـێ, تـاکو دەربارەی باوەڕەکانیان گفتوگۆ بکەن‌و بلاّوی بکەنەوەو پارێزگاری لێبکەن بەشێوەیەك کە بتـوانن پرۆلیتاریا لەچینێکی یەکانگیردا, ڕێکخراوو ئامادە بۆ خەبات, یەك بخەن.

هەموو لایەك دلّنیا دەکا کە ململانێی نێوان بۆرژوازی‌و پرۆلیتاریا لەو ڕۆژەوە دەسـت پێدەکـات کـە حکومەتـە ڕەهاکـانی دەڕووخـێن, لـەو ڕۆژەوە ئـیتر سیاسـەتی حزبـی کۆمۆنیسـت هـەر ئـەو سیاسەتەیە کە لەو وولاّتاندا کە بۆرژوازی حوکمی دەکات، پەیڕەی لێدەکرێ!.

پەراوێزەكان

١. "پرەنسیبەكانی كۆمۆنیزم" لەلایەن ئەنگلسەوە لەساڵی ١٨٤٧ دا نوسراوە. زیاتر لەساڵێك دەبوو لەنێو "یەكێتی كۆمۆنیستەكاندا" گفتوگۆیەكی حزبی گەرم دەربارەی بەرنامەی كۆمۆنیستەكان لەئارادابوو. سەرەتا ئەنگلس دوورێكی سەرەكی گێڕا لەئامادەكردنی پرۆژەیەكی سەرەتایی بەرنامەدا بەناوی "پرۆژەی قبووڵكردنی باوەڕی كۆمۆنیزم"، ئەم پرۆژەیە بەخەتی ئەنگلس لەمانگی حوزەیرانی ١٨٤٧دا نوسرابوو وەلەساڵی ١٩٦٨دا بۆ یەكەم جار دۆزرایەوە. هەروەها لەدرێژەی هەوڵەكانی ئەنگلسدا بۆ داڕشتنی بەرنامەیەكی حزبی كۆمۆنیستی، لەكۆمیتەی پاریسی یەكێتییەكەدا لە ٢٢ی ئۆكتۆبەری هەمان ساڵدا ئەنگلس دوای رەخنەیەكی هەمەلایەنەو قووڵ لەپرۆژەی بەرنامەی "سۆسیالیستە راستەقینەكان" بۆ جاری دووهەم پرۆژەی بەرنامەیەكی تری نووسی كەدواتر بە"پرەنسیبەكانی كۆمۆنیزم"ناوی دەركرد. لەكۆنگرەی دووهەمی یەكێتی كۆمۆنیستەكاندا لە ٢٩ی نۆڤەمبەر تا ٨ی دێسەمبەری ١٨٤٧دا ماركس‌و ئەنگلس بەباوەڕێكی تەواوەوە دیفاعیان كرد لەباوەڕە سەرەكییە زانستییەكانی پرۆژەی"پرەنسیبەكانی كۆمۆنیزم"و دوای ئەوەش كۆنگرە لەسەر ئەو بنەمایەوە ئەركی داڕشتنی بەرنامەیەكی حزبی گشتی‌و هەمەلایەنەی پێسپاردن، كەئەوەبوو لەساڵی ١٨٤٨دا "مانیفێستی كۆمۆنیست" یان نوسی‌و بوو بە بەرنامەی حزبی یەكێتی كۆمۆنیستەكان.

ئەم وەرگێڕانە پشتی بەستووە بە وەرگێڕانە عەرەبییەكەی‌و بۆ وەرگێڕانێكی دەقیقتریش لەگەڵ وەرگێڕانە فارسی‌و ئینگلیزییەكەیدا بەراوردكراوە. بۆ یەكەم جار ئەم نووسینەی ئەنگلس لەپەیامی ژمارە (١٨و ١٩و ٢٠و ٢١) دا بلاوكرایەوە.

٢. دواتر ماركس بەشێوەیەكی زانستی ئەوەی روونكردەوە كەكرێكار هێزی كاری خۆی بەبۆرژوازی دەفرۆشێ نەك كارەكەی.

٣. تەئكیدەكان هی ئەنگلس خۆیەتی.

٤. كۆیلەیەتی لەئەمریكا دوای جەنگە ناوخۆییەكانی ئەو وولاتە لە ١٨٧٣ دا هەڵوەشایەوە.

٥. كۆیلەی زەوی(القن یان serf) بەو كەسانە دەووترێ كەبە هۆی گەشەی ملكایەتی تایبەتی‌و كاری كشتوكاڵییەوە بەزەوییەوە بەسترابوونەوە بەجۆرێك كە لەگەڵ كڕین‌و فرۆشتنی زەوییەكاندا ئەوانیش دەفرۆشران‌و دەكڕدران.

٦. لەدەستنووسەكەی ئەنگلسدا وەلامی ئەم پرسیارە نیو لاپەڕەیەكی بۆ بەجێهێڵراوەو وەلام نەدراوەتەوە .بەلام لەنوسینی"پرۆژەی قبووڵكردنی باوەڕی كۆمۆنیزم"دا بەم شێوەیە وەلامی ئەم پرسیارە دراوەتەوە:

"ئەوەی کەبە پیشەگەر ناودەبرێو لەسەدەی رابردوودا لەهەموو شوێنێکدا ناسراوبوو وە تاکو ئێستاش لێرەو لەوێ بوونی هەیە، بەپێچەوانەی پرۆلیتاریاوە، خۆی پرۆلیتارێکی کاتییە، ئامانجەکەی ئەوەیە کەدەستی بگات بەسەرمایەیەك‌و کرێکارانی تری پێبچەوسێنێتەوە. ئەو کاتانەی کەکۆمەڵە پیشەیییەکان هەبوونو ئازادی پیشەییو دەرچوون لەقەیدو بەندی کۆمەڵەکان نەگەیشتبووە ئاستی جێبەجێکردنی سیستمی فابریکیو ململانێی توندوتیژ، دەکرا ئەم ئامانجەی خۆی بەدی بهێنێ. بەڵام هەر کەسیستمی فابریکی پیشەکان دەگرێتەوەو ململانێ گەشەدەکات، ئەو هیوایەی لەبەین دەچێو پیشەگەر هەرچی زیاتر دەبێت بەپرۆلیتار. کەواتە پیشەگەر خۆی ئازاد دەکات یان بەوەی ببێ بەبۆرژوازی، یان بچێتە ریزی توێژی مامناوەندییەوە، یاخود لەژێر کاریگەرییەکانی ململانێدا ببێت بەپرۆلیتارو(هەروەکو زۆر جار ئەمە روودەدات)و بێتە ریزی بزووتنەوەی پرۆلیتاریاوە، یا بزووتنەوەی کۆمۆنیستییەوە بەهەموو ئاستە جیاوازەکانی هۆشیاری ئەو بزووتنەوەیەوە

٧. وەڵامی ئەم پرسیارە بۆشایی بۆ بەجێ هێڵراوە. بەڵام لە"پرۆژەی قبووڵ کردنی باوەڕی کۆمۆنیزم" دا بەم جۆرە وەڵام دراوەتەوە:

"ئەو نەتەوانەی کە پابەندبن بەباوەڕی سۆشیالیستییەوە, بەهۆی ئەم یەکێتییەوە لەپێویستی ئاوێتەبوونی یەکترو هەڵوەشانەوەی خۆیان تێدەگەن, بەو ئەندازەیەی کەجیاوازی نێوان چینەکانو توێژەکان لەبەین دەچێ, ئەو جیاوازیانەی کەبەهۆی موڵکایەتی تایبەتییەوە بەدی هاتوون لەگەڵیدا لەنێو دەچن.

٨. لە"پرۆژەی قبووڵکردنی باوەڕی کۆمۆنیزم"داوەڵام دراوەتەوە:

"تەواوی دینەکانی تائێستا دەربڕینی قۆناغەکانی گەشەی مێژوویی گەلێکی دیاریکراو یان گەلە جیاوزەکان بوون. بەڵام کۆمۆنیزم ئەو قۆناغەیە لەگەشەکردنی مێژوویی کەگرنگیو پێویستی هەموو دینەکان ناهێڵێو هەڵی دەوەشێنێتەوە.